Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 11ης Σεπτεμβρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Οδηγίες 2002/20/ΕΚ, 2002/21/ΕΚ και 2002/77/ΕΚ – Δικαιώματα χρήσης ραδιοσυχνοτήτων επίγειας ψηφιακής ραδιοφωνικής ή τηλεοπτικής εκπομπής – Μετατροπή δικαιωμάτων χρήσης – Παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης – Δικαστική προστασία – Ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-764/23 έως C-766/23,

με αντικείμενο τρεις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας, Ιταλία) με αποφάσεις της 1ης Δεκεμβρίου 2023, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 12 Δεκεμβρίου 2023, στο πλαίσιο των δικών

Cairo Network Srl (C-764/23),

Europa Way Srl (C-765/23),

Persidera SpA (C-766/23)

κατά

Ministero delle Imprese e del Made in Italy (C-764/23 και C-766/23),

Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni,

Presidenza del Consiglio dei Ministri (C-765/23),

Ministero dell'Economia e delle Finanze (C-765/23),

Ministero dello Sviluppo economico (C-765/23),

παρισταμένων των:

Radiotelevisione italiana SpA (RAI),

Persidera SpA (C-764/23 και C-765/23),

Mediaset SpA (C-764/23 και C-765/23),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

Elettronica Industriale SpA,

Premiata Ditta Borghini e Stocchetti di Torino Srl,

Europa Way Srl (C-764/23 και C-766/23),

Prima TV SpA,

Associazione di Categoria Aeranti-Corallo (C-764/23),

3lettronica Industriale SpA (C-765/23 και C-766/23),

Espansione Srl (C-766/23),

Cairo Network Srl (C-765/23 και C-766/23),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Λυκούργο (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, S. Rodin, N. Piçarra, O. Spineanu-Matei και N. Fenger, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Ράντος

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Cairo Network Srl, εκπροσωπούμενη από τον L. R. Perfetti, avvocato,

– η Europa Way Srl, εκπροσωπούμενη από τους F. Ferraro και A. Terranova, avvocati,

– η Persidera SpA, εκπροσωπούμενη από τους E. Apa, V. La Rosa, M. Montinari και I. Picciano, avvocati,

– η Radiotelevisione italiana SpA (RAI), εκπροσωπούμενη από τους G. de Vergottini, E. Lenzi και M. Petitto, avvocati,

– οι Mediaset SpA και Elettronica Industriale SpA, εκπροσωπούμενες από τους C. E. Cazzato, D. Lipani, G. M. Roberti, G. Rossi και M. Serpone, avvocati,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον S. Fiorentino, και την G. Galluzzo, avvocati dello Stato,

– η Κροατική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Vidović Mesarek,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Conte και O. Gariazzo,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 27ης Μαρτίου 2025,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 6 και του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), των άρθρων 3, 5, 7 και 14 της οδηγίας 2002/20/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την αδειοδότηση δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την αδειοδότηση) (ΕΕ 2002, L 108, σ. 21), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 37) (στο εξής: οδηγία για την αδειοδότηση), του άρθρου 3, παράγραφοι 3 και 3α, του άρθρου 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, καθώς και των άρθρων 8 και 9 της οδηγίας 2002/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία-πλαίσιο) (ΕΕ 2002, L 108, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140 (στο εξής: οδηγία-πλαίσιο), των άρθρων 2 και 4 της οδηγίας 2002/77/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με τον ανταγωνισμό στις αγορές δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (ΕΕ 2002, L 249, σ. 21, στο εξής: οδηγία για τον ανταγωνισμό), των αιτιολογικών σκέψεων 11 και 20 της απόφασης (ΕΕ) 2017/899 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 2017, σχετικά με τη χρήση της ζώνης συχνοτήτων των 470-790 MHz στην Ένωση (ΕΕ 2017, L 138, σ. 131), των άρθρων 5, 6, 8, 9, 31 και 45 της οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Κώδικα Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών (ΕΕ 2018, L 321, σ. 36), καθώς και των αρχών της δίκαιης μεταχείρισης, της απαγόρευσης των διακρίσεων, της διαφάνειας, της προστασίας του ανταγωνισμού, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της αναλογικότητας και της καταλληλότητας.

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, των Cairo Network Srl (C-764/23), Europa Way Srl (C-765/23) και Persidera SpA (C-766/23) και, αφετέρου, του Ministero delle Imprese e del Made in Italy (Υπουργείου Επιχειρήσεων και Made in Italy, Ιταλία) (C-764/23 και C-766/23), της Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni (ρυθμιστικής αρχής επικοινωνιών, Ιταλία) (στο εξής: AGCOM), της Presidenza del Consiglio dei Ministri (Προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου, Ιταλία) (C-765/23), του Ministero dell'Economia e delle Finanze (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Ιταλία) (C-765/23) και του Ministero dello Sviluppo economico (Υπουργείου Οικονομικής Ανάπτυξης, Ιταλία) (C-765/23), σχετικά με διαδικασίες που διεξήχθησαν στο πλαίσιο της ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων 694-790 MHz (στο εξής: ζώνη συχνοτήτων των 700 MHz), τη μετατροπή υφιστάμενων δικαιωμάτων χρήσης πολυπλεκτών DVB-T σε δικαιώματα χρήσης της δυναμικότητας μετάδοσης σε πολυπλέκτες DVB-T 2 και την παραχώρηση τέτοιων δικαιωμάτων.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία για την αδειοδότηση

3 Το άρθρο 3 της οδηγίας για την αδειοδότηση ορίζει τους κανόνες σχετικά με τις γενικές άδειες δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

4 Το άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 6, της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«2. Όταν είναι απαραίτητη η χορήγηση ατομικών δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων και αριθμών, τα κράτη μέλη χορηγούν τα δικαιώματα αυτά, κατόπιν αιτήματος, σε κάθε επιχείρηση για την παροχή δικτύων ή υπηρεσιών βάσει της γενικής άδειας κατά το άρθρο 3, με την επιφύλαξη των άρθρων 6 και 7 και του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της παρούσας οδηγίας και των άλλων κανόνων που διασφαλίζουν την αποδοτική χρήση των εν λόγω πόρων σύμφωνα με την [οδηγία-πλαίσιο].

Με την επιφύλαξη ειδικών κριτηρίων που ορίζονται εκ των προτέρων από τα κράτη μέλη για τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων σε παρόχους υπηρεσιών περιεχομένου ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών εκπομπών προς επίτευξη στόχων γενικού συμφέροντος σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία, τα δικαιώματα χρήσης ραδιοσυχνοτήτων και αριθμών χορηγούνται μέσω ανοικτών, αντικειμενικών, διαφανών, αμερόληπτων και αναλογικών διαδικασιών και, στην περίπτωση των ραδιοσυχνοτήτων, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 της [οδηγίας-πλαισίου]. Μια εξαίρεση από την απαίτηση για ανοικτές διαδικασίες θα μπορούσε να ισχύει στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η χορήγηση μεμονωμένων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων σε φορείς παροχής υπηρεσιών περιεχομένου ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών είναι απαραίτητη για την επίτευξη στόχου γενικού συμφέροντος όπως ορίζεται από τα κράτη μέλη σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία.

[…]

6. Οι αρμόδιες εθνικές αρχές εξασφαλίζουν αποδοτική και αποτελεσματική χρήση των ραδιοσυχνοτήτων σύμφωνα με τα άρθρα 8, παράγραφος 2, και 9, παράγραφος 2, της [οδηγίας-πλαισίου]. Εξασφαλίζουν ότι δεν στρεβλώνεται ο ανταγωνισμός από οποιαδήποτε μεταβίβαση ή συσσώρευση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων. Για τους σκοπούς αυτούς, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα όπως την εντολή πώλησης ή την εκμίσθωση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων.»

5 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 3, της οδηγίας για την αδειοδότηση:

«Εάν απαιτείται περιορισμός της παροχής δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, τα κράτη μέλη παρέχουν τα εν λόγω δικαιώματα βάσει αντικειμενικών, διαφανών, αμερόληπτων και αναλογικών κριτηρίων επιλογής. Όλα τα εν λόγω κριτήρια επιλογής πρέπει να σταθμίζουν δεόντως την επίτευξη των στόχων του άρθρου 8 της [οδηγίας-πλαισίου] και των απαιτήσεων του άρθρου 9 της εν λόγω οδηγίας.»

6 Το άρθρο 14 της οδηγίας για την αδειοδότηση, με τίτλο «Τροποποίηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα δικαιώματα, οι όροι και οι διαδικασίες που αφορούν γενικές άδειες και δικαιώματα χρήσης ή δικαιώματα για εγκατάσταση ευκολιών μπορούν να τροποποιηθούν μόνο σε αντικειμενικά αιτιολογημένες περιπτώσεις και κατά αναλογικό τρόπο, συνεκτιμώντας, κατά περίπτωση, τις ειδικές συνθήκες που ισχύουν για μεταβιβάσιμα δικαιώματα χρήσης ραδιοσυχνοτήτων. […]

2. Τα κράτη μέλη δεν περιορίζουν ούτε καταργούν δικαιώματα εγκατάστασης ευκολιών ή δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων πριν από τη λήξη της χρονικής περιόδου για την οποία αυτά έχουν χορηγηθεί, εκτός αιτιολογημένων περιπτώσεων και, κατά περίπτωση, σύμφωνα με το παράρτημα και τις σχετικές εθνικές διατάξεις όσον αφορά την παροχή αντισταθμιστικού ανταλλάγματος λόγω ανακλήσεως δικαιώματος.»

Η οδηγία-πλαίσιο

7 Η αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας-πλαισίου έχει ως εξής:

«Σύμφωνα με την αρχή του διαχωρισμού [ρυθμιστικών] και εκτελεστικών αρμοδιοτήτων, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εγγυώνται την ανεξαρτησία της εθνικής [ρυθμιστικής] αρχής ή αρχών ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η αμεροληψία των αποφάσεών τους. Αυτή η απαίτηση ανεξαρτησίας εφαρμόζεται με την επιφύλαξη της θεσμικής αυτονομίας και των συνταγματικών υποχρεώσεων των κρατών μελών, ή της αρχής της ουδετερότητας όσον αφορά τους κανόνες των κρατών μελών που διέπουν το καθεστώς ιδιοκτησίας, που ορίζεται στο άρθρο [345 ΣΛΕΕ]. […]»

8 Κατά το άρθρο 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας-πλαισίου, η «εθνική [ρυθμιστική] αρχή» (στο εξής: ΕΡΑ) είναι «ο ή οι φορείς στους οποίους ένα κράτος μέλος έχει αναθέσει οποιαδήποτε από τα [ρυθμιστικά] καθήκοντα που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία και τις ειδικές οδηγίες». Από το άρθρο 2, στοιχείο ιβ', προκύπτει ότι στις «ειδικές οδηγίες» καταλέγεται και η οδηγία για την αδειοδότηση.

9 Η αιτιολογική σκέψη 13 της οδηγίας 2009/140, η οποία τροποποίησε την οδηγία-πλαίσιο, έχει ως εξής:

«Η ανεξαρτησία των [ΕΡΑ] θα πρέπει να ενισχυθεί ώστε να εξασφαλισθεί αποτελεσματικότερη εφαρμογή του κανονιστικού [πλαισίου] και να αυξηθεί το κύρος τους και η προβλεψιμότητα των αποφάσεων τους. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει να υπάρξει ρητή πρόβλεψη στην εθνική νομοθεσία που θα εξασφαλίσει ότι, κατά την άσκηση των καθηκόντων της, μια [ΕΡΑ] υπεύθυνη για την εκ των προτέρων κανονιστική ρύθμιση των αγορών ή για την επίλυση των διαφορών μεταξύ επιχειρήσεων προστατεύεται έναντι εξωτερικών παρεμβάσεων ή πολιτικών πιέσεων που ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την ανεξάρτητη αξιολόγησή της στα θέματα των οποίων επιλαμβάνεται. [Η άσκηση εξωτερικής επιρροής καθιστά τα εθνικά νομοθετικά όργανα ακατάλληλα να ενεργούν ως ΕΡΑ εντός του ρυθμιστικού πλαισίου.] […]»

10 Το άρθρο 3, παράγραφοι 1 έως 3α, της οδηγίας-πλαισίου ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι καθένα από τα καθήκοντα που ανατίθενται στις [ΕΡΑ] βάσει της παρούσας οδηγίας και των ειδικών οδηγιών αναλαμβάνεται από αρμόδιο φορέα.

2. Τα κράτη μέλη εγγυώνται την ανεξαρτησία των [ΕΡΑ], εξασφαλίζοντας ότι οι [ΕΡΑ] είναι νομικά διακριτές και λειτουργικά ανεξάρτητες από όλους τους οργανισμούς παροχής δικτύων, εξοπλισμού ή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Τα κράτη μέλη τα οποία διατηρούν την κυριότητα ή τον έλεγχο επιχειρήσεων παροχής δικτύων ή/και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών εξασφαλίζουν τον αποτελεσματικό διαρθρωτικό διαχωρισμό της [ρυθμιστικής] λειτουργίας από τις δραστηριότητες που έχουν σχέση με την κυριότητα ή τον έλεγχο.

3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν για την αμεροληψία, τη διαφάνεια και την έγκαιρη δράση των [ΕΡΑ] κατά την άσκηση των εξουσιών τους. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι [ΕΡΑ] να διαθέτουν επαρκείς χρηματοδοτικούς και ανθρώπινους πόρους για την εκτέλεση των καθηκόντων που τους έχουν ανατεθεί.

3α. Υπό την επιφύλαξη των διατάξεων των παραγράφων 4 και 5, οι [ΕΡΑ] που είναι υπεύθυνες για την εκ των προτέρων κανονιστική ρύθμιση των αγορών ή για την επίλυση των διαφορών μεταξύ επιχειρήσεων […] ενεργούν ανεξάρτητα και δεν ζητούν ούτε λαμβάνουν οδηγίες από κανέναν άλλον φορέα σε σχέση με την εκτέλεση των καθηκόντων αυτών που τους έχουν ανατεθεί βάσει εθνικών νομοθετικών ρυθμίσεων που υλοποιούν την κοινοτική νομοθεσία. Αυτό δεν εμποδίζει την επιτήρηση σύμφωνα με το εθνικό συνταγματικό δίκαιο. Εξουσία αναστολής ή ακύρωσης αποφάσεων των [ΕΡΑ] διαθέτουν αποκλειστικά τα όργανα προσφυγής που έχουν συγκροτηθεί σύμφωνα με το άρθρο 4.

[…]»

11 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν για την ύπαρξη αποτελεσματικών μηχανισμών σε εθνικό επίπεδο, βάσει των οποίων κάθε χρήστης ή επιχείρηση που παρέχει δίκτυα ή/και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών έχει, όταν θίγεται από απόφαση εθνικής ρυθμιστικής αρχής, δικαίωμα προσφυγής κατά της αποφάσεως ενώπιον οργάνου προσφυγής ανεξάρτητου από τους διαδίκους. Το εν λόγω όργανο προσφυγής, το οποίο μπορεί να είναι δικαστήριο, διαθέτει την απαιτούμενη εμπειρία για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων του. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι λαμβάνονται δεόντως υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υπόθεσης και ότι υπάρχει αποτελεσματικός μηχανισμός προσφυγής.

Έως την ολοκλήρωση της προσφυγής ισχύει η απόφαση της [ΕΡΑ], εκτός εάν ληφθούν προσωρινά μέτρα σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία.»

12 Το άρθρο 8, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας-πλαισίου προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, κατά την άσκηση των [ρυθμιστικών] καθηκόντων που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία και τις ειδικές οδηγίες, οι [ΕΡΑ] λαμβάνουν κάθε εύλογο μέτρο που στοχεύει στην επίτευξη των στόχων των παραγράφων 2, 3 και 4. Τα εν λόγω μέτρα είναι ανάλογα προς τους στόχους αυτούς.

[…]

2. Οι [ΕΡΑ] προάγουν τον ανταγωνισμό στην παροχή δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναφών ευκολιών και υπηρεσιών […]

3. Οι [ΕΡΑ] συμβάλλουν στην ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς […]

4. Οι [ΕΡΑ] προάγουν τα συμφέροντα των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης […]».

13 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου προβλέπει τα εξής:

«Λαμβάνοντας δεόντως υπόψη ότι οι ραδιοσυχνότητες είναι δημόσιο αγαθό με σημαντική κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική αξία, τα κράτη μέλη μεριμνούν για την αποτελεσματική διαχείριση του ραδιοφάσματος για υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών στην επικράτειά τους σύμφωνα με τα άρθρα 8 και 8α. Εξασφαλίζουν ότι η κατανομή του ραδιοφάσματος που χρησιμοποιείται για υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών και η χορήγηση γενικών αδειών ή μεμονωμένων δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων αυτών από τις αρμόδιες εθνικές αρχές βασίζονται σε αντικειμενικά, διαφανή, αμερόληπτα και αναλογικά κριτήρια.

Εφαρμόζοντας το παρόν άρθρο, τα κράτη μέλη τηρούν τις σχετικές διεθνείς συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένων των κανονισμών της [Διεθνούς Ενώσεως Τηλεπικοινωνιών (ΔΕΤ)] και μπορούν να λαμβάνουν υπόψη τους στόχους δημόσιας ασφάλειας.»

Η οδηγία για τον ανταγωνισμό

14 Το άρθρο 2 της οδηγίας για τον ανταγωνισμό ορίζει τους κανόνες σχετικά με τα αποκλειστικά και ειδικά δικαιώματα για δίκτυα και για υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

15 Το άρθρο 4 της οδηγίας, με τίτλο «Δικαιώματα χρήσης συχνοτήτων», ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των ειδικών κριτηρίων και διαδικασιών που θέσπισαν τα κράτη μέλη για τη χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων σε φορείς παροχής υπηρεσιών μετάδοσης ραδιοτηλεοπτικού περιεχομένου προκειμένου να επιτευχθούν στόχοι γενικού συμφέροντος σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο:

1. Τα κράτη μέλη δεν χορηγούν αποκλειστικά ή ειδικά δικαιώματα χρήσης ραδιοσυχνοτήτων για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

2. Η εκχώρηση ραδιοσυχνοτήτων για τις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών βασίζεται σε αντικειμενικά, διαφανή, αμερόληπτα και αναλογικά κριτήρια.»

Η απόφαση 2017/899

16 Οι αιτιολογικές σκέψεις 8, 9, 11, 15 και 20 της απόφασης 2017/899 έχουν ως εξής:

«(8) Στην περιοχή 1, η οποία περιλαμβάνει την [Ευρωπαϊκή] Ένωση, οι κανονισμοί ραδιοεπικοινωνιών της [ΔΕΤ] που εκδόθηκαν από την Παγκόσμια Διάσκεψη Ραδιοεπικοινωνιών του 2015 προβλέπουν την κατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz στην υπηρεσία ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων και στην υπηρεσία κινητών επικοινωνιών (με την εξαίρεση της κινητής αεροναυτικής υπηρεσίας) σε εξίσου πρωτεύουσα βάση. Η ζώνη συχνοτήτων των 470-694 MHz […] συνεχίζει να κατανέμεται αποκλειστικά στις υπηρεσίες ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων, σε πρωτεύουσα βάση, και στη χρήση ασύρματης ακουστικής [για υπηρεσίες παραγωγής προγράμματος και ειδικών εκδηλώσεων (PMSE)], σε δευτερεύουσα βάση.

(9) Η ταχέως αναπτυσσόμενη κίνηση στο ασύρματο ευρυζωνικό δίκτυο και η αυξανόμενη οικονομική, βιομηχανική και κοινωνική σημασία της ψηφιακής οικονομίας καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη βελτιωμένης δυναμικότητας ασύρματου δικτύου. Το ραδιοφάσμα στη ζώνη συχνοτήτων των 700 MHz προσφέρει τόσο πρόσθετη χωρητικότητα όσο και καθολική κάλυψη, ιδίως για αγροτικές, ορεινές και νησιωτικές περιοχές, καθώς και άλλες απομακρυσμένες περιοχές που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, που έχουν προκαθορισθεί σύμφωνα με τομείς εθνικής προτεραιότητας, περιλαμβανομένων κατά μήκος σημαντικών χερσαίων οδών μεταφορών και για χρήση σε εσωτερικούς χώρους και για μεγάλου εύρους επικοινωνίες μεταξύ μηχανημάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, συνεκτικά και συντονισμένα μέτρα για υψηλής ποιότητας επίγεια ασύρματη κάλυψη σε ολόκληρη την Ένωση, βασισμένα σε βέλτιστες εθνικές πρακτικές όσον αφορά τις υποχρεώσεις αδειοδότησης φορέων εκμετάλλευσης, θα πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη του στόχου […] κατά τον οποίο κάθε πολίτης σε ολόκληρη την Ένωση θα πρέπει να έχει πρόσβαση, τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς χώρους, στις μεγαλύτερες ευρυζωνικές ταχύτητες και τουλάχιστον σε 30 [megabits ανά δευτερόλεπτο (Mbps)] έως το 2020, και θα πρέπει να επιδιώκουν την υλοποίηση ενός φιλόδοξου οράματος για μια κοινωνία των gigabit στην Ένωση. Τα μέτρα αυτά θα προωθούν καινοτόμες ψηφιακές υπηρεσίες και θα εξασφαλίζουν μακροπρόθεσμα κοινωνικοοικονομικά οφέλη.

[…]

(11) […] Επομένως, οι τομείς της [επίγειας τηλεόρασης (DTT)] και [των] PMSE χρειάζονται μακροπρόθεσμη ρυθμιστική προβλεψιμότητα σχετικά με τη διαθεσιμότητα επαρκούς ραδιοφάσματος, ώστε να μπορούν να εξασφαλίζουν τη βιώσιμη παροχή και ανάπτυξη των υπηρεσιών τους, ιδίως τηλεοπτικών υπηρεσιών που εκπέμπονται δωρεάν, διασφαλίζοντας παράλληλα περιβάλλον ευνοϊκό για επενδύσεις, ούτως ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της ενωσιακής και εθνικής πολιτικής στον οπτικοακουστικό τομέα, όπως είναι η κοινωνική συνοχή, η πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης και η πολιτιστική πολυμορφία. […]

[…]

(15) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να καθυστερήσουν, επικαλούμενα δεόντως τεκμηριωμένους λόγους, να επιτρέψουν τη χρήση της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz για χρήση από επίγεια συστήματα ικανά να παρέχουν υπηρεσίες ασύρματων ευρυζωνικών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, για μέγιστο διάστημα δύο ετών, πέρα από την κοινή ενωσιακή προθεσμία του 2020. Οι λόγοι για μια τέτοια καθυστέρηση θα πρέπει να περιορίζονται σε ανεπίλυτα προβλήματα διασυνοριακού συντονισμού που έχουν ως συνέπεια επιζήμιες παρεμβολές, το πόσο αναγκαίο και πόσο πολύπλοκο είναι να διασφαλιστεί η τεχνική μετάβαση μεγάλου τμήματος του πληθυσμού σε προηγμένα πρότυπα ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης, καθώς το οικονομικό κόστος της μετάβασης υπερβαίνει τα αναμενόμενα έσοδα από τις διαδικασίες ανάθεσης, και περιπτώσεις ανωτέρας βίας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να ελαχιστοποιήσουν τις προκαλούμενες επιβλαβείς παρεμβολές στα θιγόμενα κράτη μέλη. […]

[…]

(20) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εκδώσουν συνεκτικούς εθνικούς χάρτες πορείας για να διευκολύνουν τη χρήση της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz για υπηρεσίες επίγειων ασύρματων ευρυζωνικών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη συνέχιση της παροχής των υπηρεσιών τηλεοπτικής μετάδοσης που αποσύρονται από τη ζώνη. Μόλις εκδοθούν οι εν λόγω εθνικοί χάρτες πορείας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να τους καταστήσουν διαθέσιμους εντός της Ένωσης, με διαφανή διαδικασία. Οι εθνικοί χάρτες πορείας θα πρέπει να καλύπτουν δραστηριότητες και χρονοδιαγράμματα για τον επανασχεδιασμό των συχνοτήτων, τις τεχνικές εξελίξεις σχετικά με τον εξοπλισμό δικτύου και τελικών χρηστών, τη συνύπαρξη μεταξύ του εξοπλισμού ραδιοεπικοινωνιών και μη ραδιοεπικοινωνιών, τα υφιστάμενα και τα νέα καθεστώτα αδειοδότησης, μηχανισμούς για την αποφυγή επιζήμιων παρεμβολών στους χρήστες του ραδιοφάσματος σε παρακείμενες ζώνες και πληροφορίες για τη δυνατότητα αποζημίωσης του κόστους μετάβασης, όπου ανακύπτει τέτοιο κόστος, ώστε να αποφευχθεί, μεταξύ άλλων, το κόστος για τους τελικούς χρήστες ή τα ραδιοτηλεοπτικά κανάλια. Στις περιπτώσεις που τα κράτη μέλη σκοπεύουν να διατηρήσουν την ψηφιακή επίγεια τηλεόραση, οι εθνικοί χάρτες πορείας θα πρέπει να εξετάζουν τη δυνατότητα να διευκολύνουν αναβαθμίσεις του εξοπλισμού ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης σε τεχνολογίες περισσότερο αποδοτικής χρήσης του ραδιοφάσματος, όπως προηγμένοι μορφότυποι βίντεο [π.χ. κωδικοποίηση αρχείων βίντεο υψηλής απόδοσης (HEVC)] ή τεχνολογίες μετάδοσης σήματος [π.χ. ψηφιακή επίγεια τηλεόραση δεύτερης γενιάς (DVB-T 2)].»

17 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της απόφασης αυτής προβλέπει τα εξής:

«Έως τις 30 Ιουνίου 2020 τα κράτη μέλη επιτρέπουν τη χρήση της ζώνης συχνοτήτων των [700 MHz] για επίγεια συστήματα παροχής υπηρεσιών ασύρματων ευρυζωνικών ηλεκτρονικών επικοινωνιών […].

Ωστόσο, τα κράτη μέλη μπορούν να καθυστερήσουν να επιτρέψουν τη χρήση της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz για έως και δύο έτη, για έναν ή περισσότερους από τους δεόντως τεκμηριωμένους λόγους που παρατίθενται στο παράρτημα της παρούσας απόφασης. […] Εφόσον είναι απαραίτητο, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τη διαδικασία αδειοδότησης ή τροποποιούν σχετικά υφιστάμενα δικαιώματα χρήσης του ραδιοφάσματος σύμφωνα με την οδηγία [για την αδειοδότηση] ώστε να επιτρέπουν την εν λόγω χρήση.»

Η οδηγία 2018/1972

18 Το άρθρο 124, παράγραφος 1, της οδηγίας 2018/1972 έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη εκδίδουν και δημοσιεύουν, έως τις 21 Δεκεμβρίου 2020, τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για τη συμμόρφωση με την παρούσα οδηγία. Ανακοινώνουν αμέσως στην [Ευρωπαϊκή] Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τις διατάξεις αυτές από τις 21 Δεκεμβρίου 2020.

[…]»

Το ιταλικό δίκαιο

19 Το άρθρο 1, παράγραφος 1031, του Legge n. 205 – Bilancio di previsione dello Stato per l'anno finanziario 2018 e bilancio pluriennale per il triennio 2018-2020 (νόμος 205 περί προϋπολογισμού του κράτους για το έτος 2018 και περί πολυετούς προϋπολογισμού για την

τριετία 2018-2020), της 27ης Δεκεμβρίου 2017 (GURI αριθ. 302, της 29ης Δεκεμβρίου 2017), όπως τροποποιήθηκε με τον legge n. 145 – Bilancio di previsione dello Stato per l'anno finanziario 2019 e bilancio pluriennale per il triennio 2019-2021 (νόμο 145 περί προϋπολογισμού του κράτους για το έτος 2019 και περί πολυετούς προϋπολογισμού για την τριετία 2019-2021), της 30ής Δεκεμβρίου 2018 (GURI αριθ. 302, της 31ης Δεκεμβρίου 2018) (στο εξής: νόμος 205/2017), προβλέπει τα εξής:

«Σύμφωνα με τους στόχους της ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής στον οπτικοακουστικό τομέα για κοινωνική συνοχή, πολυφωνία των μέσων επικοινωνίας και πολιτισμική πολυμορφία και με σκοπό την αποτελεσματικότερη διαχείριση του φάσματος με τη χρήση των πλέον προηγμένων τεχνολογιών, όλες οι συχνότητες που παραχωρούνται σε εθνικό και τοπικό επίπεδο για την υπηρεσία επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης και κατανέμονται στη ζώνη VHF-III και στη ζώνη 470-694 MHz αποδεσμεύονται βάσει του χρονοδιαγράμματος της παραγράφου 1032. Για τους ίδιους σκοπούς που μνημονεύονται στην προηγούμενη περίοδο, τα δικαιώματα χρήσης των συχνοτήτων που κατέχουν, κατά την ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος νόμου, οι φορείς εκμετάλλευσης εθνικών δικτύων μετατρέπονται σε δικαιώματα χρήσης δυναμικότητας μετάδοσης σε πολυπλέκτες εθνικής εμβέλειας της νέας τεχνολογίας DVB-T 2, βάσει των κριτηρίων που η [AGCOM] καθορίζει έως την 31η Μαρτίου 2019 για σκοπούς παραχώρησης των δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων. Έως την 31η Μαρτίου 2019 η [AGCOM] καθορίζει τα κριτήρια για την παραχώρηση, σε εθνικό επίπεδο, στους φορείς εκμετάλλευσης εθνικών δικτύων των δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων που μνημονεύονται στο σχέδιο της παραγράφου 1030 για την υπηρεσία επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη διασφάλισης του περιορισμού του ενδεχόμενου κόστους μετατροπής και δημιουργίας των δικτύων, μείωσης των χρόνων της μεταβατικής περιόδου που προβλέπεται στην παράγραφο 1032 και ελαχιστοποίησης του κόστους και των συνεπειών για τους τελικούς χρήστες. Έως την 30ή Ιουνίου 2019 το αργότερο, το [Ministero dello sviluppo economico (Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης, Ιταλία) παραχωρεί τα δικαιώματα χρήσης των συχνοτήτων που μνημονεύονται στην τρίτη περίοδο σε φορείς εκμετάλλευσης εθνικών δικτύων βάσει των κριτηρίων που καθορίζει η [AGCOM] στην ίδια τρίτη περίοδο. […]»

20 Το άρθρο 1, παράγραφος 1031 bis, του νόμου 205/2017 προβλέπει τα εξής:

«Η παραχώρηση, στους φορείς εκμετάλλευσης εθνικών δικτύων και στον φορέα της ραδιοτηλεοπτικής και πολυμεσικής δημόσιας υπηρεσίας, της επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης που είναι διαθέσιμη σε εθνικό επίπεδο και των επίγειων συχνοτήτων, επιπλέον εκείνων που προορίζονται για τη μετατροπή των δικαιωμάτων χρήσης που μνημονεύονται στην παράγραφο 1031 και περιλαμβάνονται στον σχεδιασμό της [AGCOM] στο πλαίσιο του [εθνικού προγράμματος παραχώρησης συχνοτήτων], για την υπηρεσία επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, πραγματοποιείται με διαδικασία επιλογής μέσω δημοπρασίας, χωρίς υποβολή περαιτέρω ανταγωνιστικών προσφορών, την οποία το Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης προκηρύσσει έως την 30ή Νοεμβρίου 2019, κατ' εφαρμογήν των διαδικασιών που η [AGCOM] θεσπίζει έως την 30ή Σεπτεμβρίου 2019 […], βάσει των ακόλουθων αρχών και κριτηρίων:

a) παραχώρηση της δυναμικότητας μετάδοσης και των συχνοτήτων βάσει μεριδίων ίσων με το ήμισυ ενός πολυπλέκτη·

b) καθορισμός ελάχιστης αξίας των προσφορών βάσει των αξιών της αγοράς που έχει προσδιορίσει η [AGCOM]·

c) εξέταση της αξίας των υποβληθεισών οικονομικών προσφορών·

d) διασφάλιση της συνέχειας της υπηρεσίας, της ταχύτητας της τεχνολογικής μετάβασης, καθώς και της ποιότητας των τεχνολογικών υποδομών που τίθενται στη διάθεση των φορέων εκμετάλλευσης εθνικών δικτύων οι οποίοι δραστηριοποιούνται στον τομέα, περιλαμβανομένου του φορέα της ραδιοτηλεοπτικής και πολυμεσικής δημόσιας υπηρεσίας·

e) αξιοποίηση της αποκτηθείσας πείρας των φορέων εκμετάλλευσης εθνικών δικτύων στον τομέα, ειδικότερα σε σχέση με τη δημιουργία δικτύων ψηφιακής ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης·

f) αξιοποίηση της διαρθρωτικής ικανότητας διασφάλισης της αποδοτικότητας του φάσματος, των επαγγελματικών δεξιοτήτων και της αποκτηθείσας πείρας στον τομέα, της τεχνολογικής καινοτομίας και της βέλτιστης, αποτελεσματικής και ταχείας εκμετάλλευσης της δυναμικότητας μετάδοσης και των επιπλέον συχνοτήτων·

g) διασφάλιση της καλύτερης εκμετάλλευσης του φάσματος, λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα μετάδοση περιεχομένων καλής ποιότητας με τεχνολογία επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης στο κατά το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος του ιταλικού πληθυσμού. […]»

21 Το άρθρο 1, παράγραφος 1037, του νόμου 205/2017 προβλέπει τα εξής:

«Οι διαφορές σχετικά με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων, τις διαγωνιστικές και άλλες διαδικασίες των παραγράφων 1026 έως 1036, και ειδικότερα τις διαδικασίες αποδέσμευσης των συχνοτήτων για την υπηρεσία επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων […]. Λόγω του υπέρτερου εθνικού συμφέροντος για ταχεία αποδέσμευση και παραχώρηση των συχνοτήτων, η ακύρωση πράξεων και αποφάσεων που εκδίδονται στο πλαίσιο των διαδικασιών των παραγράφων 1026 έως 1036 δεν συνεπάγεται επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση ή αυτούσια αποκατάσταση, τυχόν δε οφειλόμενη αποζημίωση καταβάλλεται μόνον σε χρήμα. Η προσωρινή προστασία περιορίζεται στην καταβολή προσωρινής αποζημίωσης.

Οι διαφορές των κύριων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

22 Η Cairo Network και η Europa Way, φορείς εκμετάλλευσης δικτύων επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, κατείχαν δικαιώματα χρήσης ενός πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T. Η Persidera, φορέας εκμετάλλευσης δικτύων επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, κατείχε δικαιώματα χρήσης για πέντε πολυπλέκτες τεχνολογίας DVB-T.

23 Ο Ιταλός νομοθέτης έκρινε ότι η ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz απαιτούσε την ελευθέρωση ορισμένου αριθμού συχνοτήτων προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανάπτυξη της τηλεφωνίας πέμπτης γενιάς (στο εξής: τεχνολογία 5G). Κατά συνέπεια, ο Ιταλός νομοθέτης εξουσιοδότησε την AGCOM να εκδώσει αποφάσεις με σκοπό, αφενός, τη μετατροπή των υφιστάμενων δικαιωμάτων χρήσης των πολυπλεκτών τεχνολογίας DVB-T σε δικαιώματα χρήσης της δυναμικότητας μετάδοσης σε πολυπλέκτες τεχνολογίας DVB-T 2 και, αφετέρου, την παραχώρηση, μέσω δημοπρασίας, δικαιωμάτων χρήσης της πρόσθετης δυναμικότητας μετάδοσης που προκύπτει λόγω της μετάβασης από την τεχνολογία DVB-T στην τεχνολογία DVB-T 2.

24 Η AGCOM εξέδωσε προς τον σκοπό αυτόν σειρά αποφάσεων.

25 Ειδικότερα, με την απόφαση 39/19/CONS, η AGCOM κατάρτισε νέο εθνικό πρόγραμμα παραχώρησης των συχνοτήτων που προορίζονται για την επίγεια ψηφιακή τηλεόραση. Η απόφαση αυτή προέβλεπε, μεταξύ άλλων, 12 συνολικά εθνικούς πολυπλέκτες τεχνολογίας DVB-T 2 και καθόριζε παραμέτρους κατανομής, βάσει των οποίων καθιερώθηκε η αρχή της αντικατάστασης των 20 εθνικών πολυπλεκτών τεχνολογίας DVB-T με 10 εθνικούς πολυπλέκτες τεχνολογίας DVB-T 2.

26 Με την απόφαση 129/19/CONS, η AGCOM καθόρισε τα κριτήρια για τη μετατροπή των δικαιωμάτων χρήσης των πολυπλεκτών DVB-T σε δικαιώματα χρήσης της δυναμικότητας μετάδοσης μέσω πολυπλεκτών DVB-T 2 και για την παραχώρηση, σε εθνικό επίπεδο, των δικαιωμάτων χρήσης της επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης.

27 Με την απόφαση 562/20/CONS, η AGCOM καθόρισε τους όρους διεξαγωγής της δημοπρασίας για την παραχώρηση των δικαιωμάτων χρήσης της επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης. Με την απόφαση 564/20/CONS, κίνησε τη διαδικασία της δημοπρασίας.

28 Κατ' εφαρμογήν των κριτηρίων μετατροπής που καθόρισε η AGCOM, παραχωρήθηκαν στην Persidera δικαιώματα χρήσης δυναμικότητας μετάδοσης με 2,5 πολυπλέκτες τεχνολογίας DVB-T 2, ενώ η Cairo Network και η Europa Way απέκτησαν, εκάστη, δικαιώματα χρήσης δυναμικότητας μετάδοσης σε 0,5 πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T 2. Μετά το πέρας της διαδικασίας της δημοπρασίας, η Cairo Network και η Persidera απέκτησαν, εκάστη, επιπλέον δικαιώματα χρήσης δυναμικότητας μετάδοσης σε 0,5 πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T 2.

29 Η Cairo Network, η Europa Way και η Persidera άσκησαν προσφυγές ακυρώσεως κατά διαφόρων πράξεων που εκδόθηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι αποφάσεις της AGCOM 39/19/CONS και 129/19 CONS.

30 Οι προσφυγές αυτές απορρίφθηκαν με αποφάσεις του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (διοικητικού πρωτοδικείου περιφέρειας Λατίου, Ιταλία).

31 Οι Cairo Network, Europa Way και Persidera άσκησαν έφεση κατά των αποφάσεων αυτών ενώπιον του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας, Ιταλία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Προς στήριξη των εφέσεών τους, οι εταιρίες αυτές προέβαλαν, μεταξύ άλλων, ότι ο Ιταλός νομοθέτης δεν σεβάστηκε την ανεξαρτησία της AGCOM, ότι δεν ελήφθησαν υπόψη τα δικαιώματα χρήσης πολυπλεκτών DVB-T και ότι η διαδικασία ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz ήταν παράτυπη, καθόσον δεν ελήφθη υπόψη ότι κατά το παρελθόν ορισμένοι φορείς εκμετάλλευσης είχαν αποκτήσει παρανόμως ευνοϊκή θέση στην αγορά της επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης.

32 Εκτιμώντας ότι αντιμετωπίζει πλείονες δυσχέρειες για την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) διερωτάται, πρώτον, στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, ως προς την αποτελεσματικότητα της δικαστικής προστασίας της οποίας μπορούν να τύχουν οι Cairo Network και Europa Way. Συγκεκριμένα, αμφιβάλλει αν ο αποκλεισμός κάθε δυνατότητας επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση ή αυτούσιας αποκατάστασης καθιστά δυνατή τη διασφάλιση επαρκούς προστασίας των κατόχων δικαιωμάτων χρήσης συχνοτήτων DVB-T και τη διαφύλαξη του γενικού συμφέροντος.

33 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν ο Ιταλός νομοθέτης περιόρισε υπέρμετρα το περιθώριο εκτιμήσεως της AGCOM, θίγοντας, ως εκ τούτου, την ανεξαρτησία της. Επισημαίνει, συναφώς, ότι οι αποφάσεις που εξέδωσε η AGCOM στο πλαίσιο της διαδικασίας ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz επηρεάστηκαν σε σημαντικό βαθμό από τις διατάξεις της ιταλικής νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, ο συντελεστής μετατροπής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων καθορίστηκε από την AGCOM, ιδίως με σκοπό να καταστεί δυνατή η διεξαγωγή διαδικασίας δημοπρασίας, όπως επιβάλλει ο Ιταλός νομοθέτης. Επιπλέον, ο νομοθέτης υπέβαλε τη διαδικασία αυτή σε κριτήρια και αρχές που ο ίδιος καθόρισε, ιδίως επιτρέποντας τη συμμετοχή στην εν λόγω διαδικασία των κατεστημένων φορέων που δεσπόζουν στην επίμαχη αγορά.

34 Τρίτον, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) εκτιμά ότι, λόγω του μερικού χαρακτήρα της μετατροπής των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του συντελεστή μετατροπής που θέσπισε η AGCOM, οι φορείς εκμετάλλευσης με δικαιώματα χρήσης ενός μόνον πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T περιήλθαν σε μειονεκτική θέση, καθώς ήταν αναγκασμένοι είτε να μετάσχουν στη διαδικασία παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης μέσω δημοπρασίας είτε να συνάψουν μεταξύ τους συμφωνίες προκειμένου να αποκτήσουν δυναμικότητα μετάδοσης αντίστοιχη με εκείνη που διέθεταν πριν από τη μετατροπή των προγενέστερων δικαιωμάτων τους χρήσης ραδιοσυχνοτήτων.

35 Τέταρτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν αρκεί, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, η συνεκτίμηση, από τις ιταλικές αρχές, της κατάστασης καθενός από τους φορείς εκμετάλλευσης, λαμβανομένης υπόψη της ιστορικής εξέλιξης του οπτικοακουστικού τομέα στην Ιταλία.

36 Συγκεκριμένα, η οργάνωση του τομέα αυτού χαρακτηρίστηκε από διάφορες παρατυπίες, επί των οποίων το Δικαστήριο αποφάνθηκε με τις αποφάσεις της 31ης Ιανουαρίου 2008, Centro Europa 7 (C-380/05, EU:C:2008:59), και της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera (C-112/16, EU:C:2017:597). Λαμβανομένων υπόψη των διαφόρων μέτρων που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση των εν λόγω παρατυπιών, η AGCOM εκτίμησε ότι η λήψη διαρθρωτικών μέτρων κατά τη διαδικασία ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz θα ήταν απρόσφορη και θα είχε συνέπειες που θα έβαιναν πέραν της αποκατάστασης της ισορροπίας στην αγορά, η οποία κατέστη αναγκαία για τη θεραπεία των παρατυπιών αυτών. Έκρινε, συνεπώς, ότι αρκούσε η πρόβλεψη ασύμμετρων κανόνων για την προώθηση της πολυφωνίας και του ανταγωνισμού στο πλαίσιο της διαδικασίας παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μέσω δημοπρασίας. Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί, όμως, αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα της επιλογής αυτής της AGCOM με το δίκαιο της Ένωσης.

37 Τέλος, πέμπτον, στην υπόθεση C-764/23, το αιτούν δικαστήριο εντοπίζει στοιχεία τα οποία εκτιμά ότι είναι ικανά να θεμελιώσουν, όσον αφορά την Cairo Network, δικαιολογημένη εμπιστοσύνη η οποία χρήζει προστασίας. Υπογραμμίζει, συγκεκριμένα, ότι η εταιρία αυτή απέκτησε τα προγενέστερα δικαιώματά της χρήσης ραδιοσυχνοτήτων στο πλαίσιο διαδικασίας επιλογής μέσω δημοπρασίας και ότι στη σχετική πρόσκληση υποβολής υποψηφιότητας διευκρινιζόταν ότι αντικείμενο της διαδικασίας ήταν η παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων για τα συστήματα DVB, ήτοι το πρότυπο DVB-T, αλλά και για τις μεταγενέστερες τεχνολογικές εξελίξεις του προτύπου αυτού, ότι ο ανάδοχος θα λάμβανε ισοδύναμη, από απόψεως καλύψεως και διάρκειας, συχνότητα κατά τον χρόνο της ελευθέρωσης των συχνοτήτων ενόψει της παραχώρησης σε τηλεπικοινωνιακούς φορείς και ότι η διάρκεια της παραχώρησης θα ήταν 20 έτη.

38 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο, στην υπόθεση C-764/23, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, στο άρθρο 6 και στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του [Χάρτη], στο άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της [οδηγίας-πλαισίου] και στο άρθρο 31 της οδηγίας [2018/1972] εθνική νομοθεσία, όπως η θεσπισθείσα στην ιταλική έννομη τάξη [άρθρο 1, παράγραφος 1037, του νόμου 205/2017], η οποία, σε περίπτωση εμπίπτουσα στο δίκαιο της Ένωσης, περιορίζει τα αποτελέσματα των προσφυγών ακυρώσεως, αποκλείοντας την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση ή την αυτούσια αποκατάσταση, και περιορίζει την προσωρινή προστασία στην καταβολή προσωρινής αποζημίωσης, με αποτέλεσμα να θίγεται η αποτελεσματική δικαστική προστασία;

2) Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, στο άρθρο 3, παράγραφοι 3 και 3α, και στα άρθρα 8 και 9 της [οδηγίας-πλαισίου], καθώς και στα άρθρα 5, 6, 8, 9 και 45 της οδηγίας [2018/1972], σύστημα όπως αυτό που θέσπισε η Ιταλική Δημοκρατία με το άρθρο 1, παράγραφος 1031 bis, του [νόμου 205/2017], το οποίο στερεί από την ανεξάρτητη διοικητική αρχή τις ρυθμιστικές αρμοδιότητές της (ή, εν πάση περιπτώσει, περιορίζει σημαντικά τις εν λόγω αρμοδιότητες), στο μέτρο που προβλέπει την παραχώρηση επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης με διαδικασία επιλογής μέσω δημοπρασίας, με ανάθεση στην υψηλότερη οικονομική προσφορά και με τη συμμετοχή των κατεστημένων φορέων εκμετάλλευσης;

3) Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, στα άρθρα 8 και 9 της [οδηγίας-πλαισίου], στα άρθρα 3, 5, 7 και 14 της [οδηγίας για την αδειοδότηση], στα άρθρα 2 και 4 της οδηγίας [για τον ανταγωνισμό] και στις αιτιολογικές σκέψεις 11 και 20 της απόφασης [2017/899] και παραβιάζει τις αρχές της ισότητας, της απαγόρευσης των διακρίσεων, της προστασίας του ανταγωνισμού και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, σύστημα όπως αυτό που θεσπίστηκε με τη σχετική εθνική νομοθεσία [άρθρο 1, παράγραφοι 1030, 1031, 1031 bis, 1031 ter και 1032, του νόμου 205/2017], καθώς και με τις αποφάσεις υπ' αριθ. 39/19/CONS, υπ' αριθ. 128/19/CONS και υπ' αριθ. 564/20/CONS της [AGCOM] και τις σχετικές αποφάσεις παραχώρησης των δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων για την υπηρεσία ψηφιακής τηλεόρασης, το οποίο, για τη μετατροπή "των δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων" σε "δικαιώματα χρήσης της δυναμικότητας μετάδοσης", δεν προβλέπει μετατροπή βάσει ισοδυναμίας αλλά την παραχώρηση μέρους της δυναμικότητας με διαδικασία επιλογής μέσω δημοπρασίας, υποχρεώνοντας τον φορέα εκμετάλλευσης να υποβληθεί σε επιπλέον έξοδα προκειμένου να διασφαλίσει τη διατήρηση των δικαιωμάτων που απέκτησε νομίμως με την πάροδο του χρόνου;

4) Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, στα άρθρα 8 και 9 της [οδηγίας-πλαισίου], στα άρθρα 3, 5, 7 και 14 της [οδηγίας για την αδειοδότηση], στα άρθρα 2 και 4 της οδηγίας [για τον ανταγωνισμό] και στις αιτιολογικές σκέψεις 11 και 20 της απόφασης [2017/899] και παραβιάζει τις αρχές της ισότητας, της απαγόρευσης των διακρίσεων, της προστασίας του ανταγωνισμού και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και τις αρχές της αναλογικότητας και της καταλληλότητας, σύστημα όπως αυτό που θεσπίστηκε με τη σχετική εθνική νομοθεσία [άρθρο 1, παράγραφοι 1030, 1031, 1031 bis, 1031 ter και 1032, του νόμου 205/2017], καθώς και με τις αποφάσεις υπ' αριθ. 39/19/CONS, υπ' αριθ. 128/19/CONS και υπ' αριθ. 564/2020/CONS της AGCOM και τις σχετικές αποφάσεις παραχώρησης των

δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων για την υπηρεσία ψηφιακής τηλεόρασης, το οποίο δεν προβλέπει μέτρα διαρθρωτικού χαρακτήρα για την εξάλειψη της υφιστάμενης άνισης μεταχείρισης, λαμβανομένων επίσης υπόψη των παρατυπιών που διαπιστώθηκαν με την εθνική και υπερεθνική νομολογία, και δεν διαφοροποιεί τη θέση του φορέα εκμετάλλευσης που απέκτησε συχνότητα στο πλαίσιο ανταγωνιστικής διαδικασίας επιλογής μέσω δημοπρασίας προβλέπουσας δικαίωμα διατήρησης της εν λόγω συχνότητας, ή πρέπει, αντιθέτως, να γίνει δεκτό ότι τα μη διαρθρωτικά μέτρα που η AGCOM έλαβε έναντι κατεστημένων φορέων εκμετάλλευσης, οι οποίοι δεσπόζουν στην αγορά και διαθέτουν δίκτυα κατ' υπέρβαση των ορίων που θέτουν οι κανόνες περί ανταγωνισμού, αποτελούν μέτρα κατάλληλα και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας;

5) Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, στα άρθρα 8 και 9 της [οδηγίας-πλαισίου], στα άρθρα 3, 5, 7 και 14 της [οδηγίας για την αδειοδότηση], στα άρθρα 2 και 4 της οδηγίας [για τον ανταγωνισμό] και στις αιτιολογικές σκέψεις 11 και 20 της απόφασης [2017/899] και παραβιάζει τις αρχές της ισότητας, της απαγόρευσης των διακρίσεων, της προστασίας του ανταγωνισμού και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθώς και τις αρχές της αναλογικότητας και της καταλληλότητας, σύστημα όπως αυτό που θεσπίστηκε με τη σχετική εθνική νομοθεσία [άρθρο 1, παράγραφοι 1030, 1031, 1031 bis, 1031 ter και 1032, του νόμου 205/2017], καθώς και με τις αποφάσεις υπ' αριθ. 39/19/CONS, υπ' αριθ. 128/19/CONS και υπ' αριθ. 564/2020/CONS της AGCOM και τις σχετικές αποφάσεις παραχώρησης των δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων για την υπηρεσία ψηφιακής τηλεόρασης, το οποίο δεν λαμβάνει υπόψη τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη φορέα εκμετάλλευσης ο οποίος απέκτησε δικαίωμα χρήσης των συχνοτήτων στο πλαίσιο ανταγωνιστικής διαδικασίας επιλογής μέσω δημοπρασίας, στην οποία προβλεπόταν ρητώς δικαίωμα σε συχνότητα ανάλογης κάλυψης, με διάρκεια ισοδύναμη με το δικαίωμα χρήσης;»

39 Υπό τις ως άνω συνθήκες, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο, στην υπόθεση C-765/23, τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα, εκ των οποίων το πρώτο, το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο είναι αντίστοιχα με αυτά που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της υπόθεσης C-764/23.

40 Υπό τις ίδιες συνθήκες, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο, στην υπόθεση C-766/23, δύο προδικαστικά ερωτήματα αντίστοιχα με το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-764/23, καθώς και τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο έχει ως εξής:

«Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, στα άρθρα 8 και 9 της [οδηγίας-πλαισίου], στα άρθρα 3, 5, 7 και 14 της [οδηγίας για την αδειοδότηση], στα άρθρα 2 και 4 της οδηγίας [για τον ανταγωνισμό], στις αιτιολογικές σκέψεις 11 και 20 της απόφασης [2017/899], καθώς και στις αρχές της ισότητας, της απαγόρευσης των διακρίσεων, της προστασίας του ανταγωνισμού και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της αναλογικότητας και της καταλληλότητας, σύστημα όπως αυτό που θέσπισε η Ιταλική Δημοκρατία με το άρθρο 1, παράγραφοι 1101 έως 1108, του [νόμου [145/18], το άρθρο 1, παράγραφοι 1030, 1031, 1031-bis, 1031quater, 1032, 1033, 1034 και 1037, του [νόμου 205/2017], τις αποφάσεις υπ' αριθ. 39/19/CONS […], υπ' αριθ. 128/19/CONS και υπ' αριθ. 129/19/CONS της AGCOM και τις σχετικές αποφάσεις για την παραχώρηση των δικαιωμάτων χρήσης των συχνοτήτων για την υπηρεσία ψηφιακής τηλεόρασης, το οποίο δεν προβλέπει μέτρα διαρθρωτικού χαρακτήρα –και παρά την ύπαρξη μη διαρθρωτικών αντισταθμιστικών ή/και εξισορροπητικών μέτρων– για την επανόρθωση της διαμορφωθείσας κατάστασης άνισης μεταχείρισης προβλέπει διαδικασία επιλογής μέσω δημοπρασίας η οποία υποχρεώνει τον φορέα εκμετάλλευσης να πραγματοποιήσει περαιτέρω έξοδα και δαπάνες, και

πρέπει να γίνει δεκτό ότι σύστημα όπως το προεκτεθέν αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα υπό το πρίσμα των αρχών της αναλογικότητας και της καταλληλότητας, καθώς και των αρχών που διαμορφώθηκαν με την απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera (C-112/16, EU:C:2017:597), επίσης λόγω της συνολικής εξέλιξης του συστήματος και λόγω των "προβλημάτων", "κενών" και "παρατυπιών" που ενέχει, όπως έχει διαπιστωθεί με την εθνική και υπερεθνική νομολογία που μνημονεύεται στο σκεπτικό της παρούσας [απόφασης], ή πρέπει, αντιθέτως, να γίνει δεκτό ότι τα μη διαρθρωτικά μέτρα που η AGCOM έλαβε για την εξισορρόπηση του συστήματος είναι επαρκή;»

41 Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 27ης Φεβρουαρίου 2024, οι υποθέσεις C-764/23 έως C-766/23 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

42 Η Radiotelevisione italiana SpA (RAI) υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να απαντήσει στο πρώτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, καθώς και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23, δεδομένου ότι, με τα ερωτήματα αυτά, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της συμβατότητας της επίμαχης στις κύριες δίκες ιταλικής νομοθεσίας με το δίκαιο της Ένωσης και επί της νομιμότητας των πράξεων που εξέδωσε η AGCOM.

43 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το σύστημα συνεργασίας που εγκαθιδρύει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ στηρίζεται σε σαφή διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου. Στο πλαίσιο διαδικασίας η οποία κινείται δυνάμει του άρθρου αυτού, η ερμηνεία των εθνικών διατάξεων επαφίεται στα εθνικά δικαστήρια και όχι στο Δικαστήριο, το οποίο δεν είναι αρμόδιο να αποφαίνεται επί της συμβατότητας των κανόνων του εσωτερικού δικαίου με τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης. Αντιθέτως, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που άπτονται του δικαίου της Ένωσης και τα οποία μπορούν να του δώσουν τη δυνατότητα να εκτιμήσει το συμβατό των κανόνων του εθνικού δικαίου με την κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης (βλ. αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 1985, Celestri & C., 172/84, EU:C:1985:137, σκέψη 12, της 1ης Ιουλίου 2008, MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, σκέψη 30, και της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 35).

44 Στις συνεκδικαζόμενες εν προκειμένω υποθέσεις, το αιτούν δικαστήριο ζητεί με τα ερωτήματά του από το Δικαστήριο να παράσχει τέτοια ερμηνευτικά στοιχεία, οπότε το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά.

Επί του παραδεκτού

45 Η RAI και η Mediaset SpA αμφισβητούν εν όλω ή εν μέρει το παραδεκτό των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως.

46 Πρώτον, η RAI και η Mediaset υποστηρίζουν ότι οι αποφάσεις περί παραπομπής δεν περιέχουν τα αναγκαία στοιχεία για να μπορέσει το Δικαστήριο να απαντήσει στο σύνολο των υποβληθέντων ερωτημάτων. Ειδικότερα, η RAI, κατ' αρχάς, θεωρεί ότι το αιτούν δικαστήριο δεν περιέγραψε πλήρως τη διαδικασία ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz. Εν συνεχεία, η Mediaset υποστηρίζει ότι το αιτούν δικαστήριο δεν εξέθεσε ούτε τους λόγους για τους οποίους οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που μνημονεύονται στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23 καθώς και στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23 έχουν εφαρμογή εν προκειμένω, ούτε τους λόγους για τους οποίους αμφιβάλλει ως προς τη συμβατότητα της επίμαχης στις κύριες δίκες ιταλικής νομοθεσίας με τις διατάξεις αυτές. Τέλος, κατά τη Mediaset, το αιτούν δικαστήριο δεν παρέσχε στο Δικαστήριο επαρκή στοιχεία ώστε να μπορέσει να απαντήσει στο πέμπτο ερώτημα στην υπόθεση C-764/23.

47 Δεύτερον, η RAI και η Mediaset θεωρούν ότι, για την επίλυση των διαφορών τις κύριες δίκες, δεν είναι αναγκαίο να δοθεί απάντηση στο τρίτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, καθώς και στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23. Συγκεκριμένα, τα μέτρα που έχουν λάβει οι ιταλικές αρχές επαρκούν για την άρση των συνεπειών που είχαν για τον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα οι παρανομίες του παρελθόντος για τις οποίες κάνει λόγο το αιτούν δικαστήριο. Επιπλέον, η παράθεση των παρανομιών αυτών στις αποφάσεις περί παραπομπής περιέχει σφάλματα καθώς και κατά προσέγγιση εκτιμήσεις. Εξάλλου, τα ερωτήματα αυτά αφορούν, εν μέρει, τη διαδικασία δημοπρασίας για την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης δυναμικότητας μετάδοσης σε πολυπλέκτες DVB-T 2, πλην όμως η διαδικασία αυτή δεν αποτελεί αντικείμενο των κύριων δικών.

48 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων την οποία καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής απόφασης που θα εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα της προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Επομένως, εφόσον τα υποβαλλόμενα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο οφείλει, κατ' αρχήν, να απαντήσει (βλ. αποφάσεις της 21ης Απριλίου 1988, Pardini, 338/85, EU:C:1988:194, σκέψη 8, και της 24ης Ιουλίου 2023, Lin, C-107/23 PPU, EU:C:2023:606, σκέψη 61).

49 Ως εκ τούτου, συντρέχει τεκμήριο λυσιτέλειας για τα ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης. Το Δικαστήριο δύναται να μην αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (βλ. αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 2000, Idéal tourisme, C-36/99, EU:C:2000:405, σκέψη 20, και της 24ης Ιουλίου 2023, Lin, C-107/23 PPU, EU:C:2023:606, σκέψη 62).

50 Στο πλαίσιο αυτό, αφενός, υπογραμμίζεται, όσον αφορά τα επιχειρήματα περί ελλιπούς χαρακτήρα των αποφάσεων περί παραπομπής, ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, την οποία πλέον απηχεί το άρθρο 94, στοιχεία α' και β', του Κανονισμού Διαδικασίας, η ανάγκη να δοθεί χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης επιτάσσει να ορίζει το εν λόγω δικαστήριο το πραγματικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, να εξηγεί τις πραγματικές περιστάσεις στις οποίες

στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά. Εξάλλου, όπως ορίζει το άρθρο 94, στοιχείο γ', του Κανονισμού Διαδικασίας, είναι απολύτως αναγκαίο η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως να εκθέτει τους λόγους για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε ερωτήματα ως προς την ερμηνεία ή το κύρος συγκεκριμένων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, καθώς και τη σχέση που το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι υφίσταται μεταξύ των διατάξεων αυτών και της εφαρμοστέας στην κύρια δίκη εθνικής ρύθμισης [βλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 1993, Telemarsicabruzzo κ.λπ., C-320/90 έως C-322/90, EU:C:1993:26, σκέψη 6, διάταξη της 28ης Ιουνίου 2000, Laguillaumie (C-116/00, EU:C:2000:350, σκέψη 16), και απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, Bezirkshauptmannschaft Landeck (Απόπειρα πρόσβασης σε προσωπικά δεδομένα αποθηκευμένα σε κινητό τηλέφωνο), C-548/21, EU:C:2024:830, σκέψη 48].

51 Εν προκειμένω, στις αποφάσεις περί παραπομπής εκτίθεται λεπτομερώς το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα υποβληθέντα ερωτήματα καθώς και οι λόγοι για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλλει ως προς τη συμβατότητα της επίμαχης στις κύριες δίκες ιταλικής ρύθμισης με το δίκαιο της Ένωσης.

52 Οι αποφάσεις αυτές πληρούν, ως εκ τούτου, τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας και περιέχουν, συνεπώς, επαρκή στοιχεία ώστε να μπορέσει το Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά.

53 Αφετέρου, διαπιστώνεται ότι τα επιχειρήματα σύμφωνα με τα οποία δεν είναι αναγκαίο, για την επίλυση των διαφορών στις κύριες δίκες, να δοθεί απάντηση σε ορισμένα από τα υποβληθέντα ερωτήματα στηρίζονται, εν μέρει, σε περιγραφή της επίμαχης στις κύριες δίκες πραγματικής κατάστασης, η οποία διαφέρει από εκείνη την οποία δέχθηκε το αιτούν δικαστήριο. Συγκεκριμένα, η RAI και η Mediaset επικρίνουν τις αποφάσεις περί παραπομπής όσον αφορά την παράθεση των παρατυπιών του παρελθόντος στον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα και των συνεπειών τους.

54 Ωστόσο, στο πλαίσιο της διαλαμβανόμενης στη σκέψη 43 ανωτέρω σαφούς διάκρισης των λειτουργιών μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, κάθε εκτίμηση των επίμαχων πραγματικών περιστατικών εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου, στο οποίο εναπόκειται να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής απόφασης για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο, ενώ το Δικαστήριο είναι αρμόδιο αποκλειστικώς να αποφαίνεται επί της ερμηνείας ή του κύρους των νομοθετημάτων της Ένωσης, με βάση τα πραγματικά περιστατικά που του εκθέτει ο εθνικός δικαστής (βλ. αποφάσεις της 16ης Μαρτίου 1978, Oehlschläger, 104/77, EU:C:1978:69, σκέψη 4, και της 20ής Απριλίου 2021, Repubblika, C-896/19, EU:C:2021:311, σκέψη 28).

55 Επομένως, τα επιχειρήματα που προβάλλουν η RAI και η Mediaset με βάση τη δική τους εκτίμηση των παρατυπιών του παρελθόντος στον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα και των συνεπειών των παρατυπιών αυτών δεν μπορούν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι ορισμένα από τα υποβληθέντα ερωτήματα είναι απαράδεκτα.

56 Εξάλλου, το γεγονός ότι οι προσφυγές της κύριας δίκης δεν αφορούν ευθέως τις πράξεις της AGCOM που διέπουν τη διαδικασία παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μέσω δημοπρασίας δεν αρκεί για να διαπιστωθεί ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να κριθούν απαράδεκτα κατά το μέρος που αφορούν τη διαδικασία αυτή.

57 Συγκεκριμένα, δεν αμφισβητείται ότι σκοπός των ερωτημάτων αυτών είναι να παρασχεθούν στο αιτούν δικαστήριο στοιχεία βάσει των οποίων θα μπορέσει να εκτιμήσει αν η διαδικασία μετατροπής των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης. Από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει, πάντως, ότι, στο πλαίσιο της ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz στην Ιταλία, η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται κατά τρόπο συντονισμένο με τη διαδικασία κατανομής δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μέσω δημοπρασίας, και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι πτυχές των εν λόγω ερωτημάτων που αφορούν τη διαδικασία δημοπρασίας προδήλως δεν σχετίζονται με τις διαφορές των κύριων δικών.

58 Κατά συνέπεια, πρέπει να δοθεί απάντηση στο σύνολο των υποβληθέντων ερωτημάτων.

Επί της ουσίας

59 Προκαταρκτικώς, πρέπει να επισημανθεί ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν, μεταξύ άλλων, την ερμηνεία της οδηγίας 2018/1972, πλην όμως από το άρθρο 124, παράγραφος 1, αυτής προκύπτει ότι τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τους κανόνες για τη μεταφορά της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο από τις 21 Δεκεμβρίου 2020. Συνεπώς, δεδομένου ότι τα ερωτήματα αυτά αφορούν τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης ιταλικής ρύθμισης η οποία θεσπίστηκε πριν από την ημερομηνία αυτή, τα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να εξεταστούν βάσει των πράξεων της Ένωσης που ίσχυαν πριν από την εν λόγω ημερομηνία.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23

60 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο είναι πανομοιότυπο στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 6 και 19 ΣΕΕ καθώς και του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας, αφενός, τα αποτελέσματα των προσφυγών που ασκούνται από οικονομικούς φορείς κατά πράξεων σχετικών με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, στο πλαίσιο της ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, περιορίζονται στην επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης και, αφετέρου, τα ασφαλιστικά μέτρα που μπορούν να διαταχθούν εν αναμονή της εξέτασης τέτοιας προσφυγής περιορίζονται στην καταβολή προσωρινής αποζημίωσης.

61 Τα ερωτήματα αυτά παραπέμπουν στο άρθρο 6 ΣΕΕ, πλην όμως πρέπει εκ προοιμίου να επισημανθεί ότι το άρθρο αυτό αποτελεί γενική διάταξη, η οποία δεν ασκεί επιρροή στην ανάλυση των ερωτημάτων [βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2021, IS (Μη σύννομο της διατάξεως περί παραπομπής), C-564/19, EU:C:2021:949, σκέψη 98].

62 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας-πλαισίου επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να μεριμνούν για την ύπαρξη αποτελεσματικών μηχανισμών σε εθνικό επίπεδο, βάσει των οποίων κάθε χρήστης ή επιχείρηση που παρέχει δίκτυα ή υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών έχει, όταν θίγεται από απόφαση ΕΡΑ, δικαίωμα προσφυγής κατά της απόφασης ενώπιον ανεξάρτητου οργάνου, το οποίο διαθέτει την απαιτούμενη εμπειρία για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων του.

63 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας ορίζει ότι, έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας επί της προσφυγής, ισχύει η απόφαση της ΕΡΑ, εκτός εάν ληφθούν προσωρινά μέτρα σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία.

64 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το άρθρο 4 της οδηγίας-πλαισίου αποτελεί έκφραση της αρχής της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη και αποτυπώνεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, δυνάμει της οποίας εναπόκειται στα δικαστήρια των κρατών μελών να διασφαλίζουν την ένδικη προστασία των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 21ης Φεβρουαρίου 2008, Tele2 Telecommunication, C-426/05, EU:C:2008:103, σκέψη 30, και της 13ης Οκτωβρίου 2016, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej και Petrotel, C-231/15, EU:C:2016:769, σκέψη 20).

65 Τούτου λεχθέντος, το άρθρο 4 της οδηγίας-πλαισίου δεν προβλέπει συγκεκριμένους διαδικαστικούς κανόνες για την εφαρμογή της υποχρέωσης που επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς προσφυγής και, ειδικότερα, δεν ορίζει τις εξουσίες που πρέπει να διαθέτει εθνικό δικαστήριο το οποίο καλείται να αποφανθεί επί προσφυγής ασκηθείσας κατά πράξης σχετικής με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων.

66 Ελλείψει σχετικής ρύθμισης της Ένωσης, εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τις εξουσίες αυτές στο πλαίσιο της δικονομικής αυτονομίας τους, υπό την προϋπόθεση, ωστόσο, ότι, στις καταστάσεις που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, οι εν λόγω εξουσίες δεν είναι λιγότερο ευρείες από εκείνες που διαθέτει δικαστήριο το οποίο καλείται να αποφανθεί επί παρόμοιων καταστάσεων υπαγόμενων στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι η έκταση των εξουσιών αυτών δεν καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει το δίκαιο της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2016, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej και Petrotel, (C-231/15, EU:C:2016:769, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

67 Όσον αφορά την αρχή της ισοδυναμίας, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι το καθεστώς που αποτελεί αντικείμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23 εφαρμόζεται χωρίς διαφοροποίηση τόσο στις προσφυγές που βασίζονται στο εθνικό δίκαιο όσο και στις προσφυγές που βασίζονται στο δίκαιο της Ένωσης.

68 Όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας, επισημαίνεται ότι, με τις σκέψεις 25 και 31 της απόφασης της 13ης Οκτωβρίου 2016, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej και Petrotel (C-231/15, EU:C:2016:769), το Δικαστήριο έκρινε ότι εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται προσφυγής κατά απόφασης της ΕΡΑ πρέπει να έχει τη δυνατότητα να ακυρώσει την απόφαση αναδρομικώς, εφόσον κρίνει ότι τούτο είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων της επιχείρησης που άσκησε την προσφυγή.

69 Εντούτοις, εξ αυτού δεν μπορεί να συναχθεί ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται τέτοιας προσφυγής πρέπει να έχει την εξουσία να ακυρώνει κάθε απόφαση ΕΡΑ που εμπίπτει στην οδηγία-πλαίσιο.

70 Κατ' αρχάς, το ερώτημα που υποβλήθηκε στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2016, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej και Petrotel (C-231/15, EU:C:2016:769), δεν αφορούσε το ζήτημα αν το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου επιβάλλει να έχει το δικαστήριο που επιλαμβάνεται προσφυγής κατά απόφασης ΕΡΑ την εξουσία να ακυρώσει την απόφαση αυτή, αλλά μόνον το ζήτημα αν η διάταξη της οδηγίας αντιτίθεται στην αναγνώριση, από εθνική ρύθμιση, τέτοιας εξουσίας στο δικαστήριο αυτό.

71 Περαιτέρω, το ως άνω ερώτημα αφορούσε ρητώς, όπως επισήμανε το Δικαστήριο με την απάντησή του, κατάσταση στην οποία το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση εκείνη είχε ήδη διαπιστώσει ότι η ακύρωση της προσβαλλομένης απόφασης ήταν αναγκαία για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων της οικείας επιχείρησης. Αντιθέτως, με το πρώτο ερώτημά του στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, το αιτούν δικαστήριο ζητεί ακριβώς από το Δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον η ακύρωση μιας τέτοιας απόφασης μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των προσφευγόντων σε περίπτωση όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες.

72 Τέλος, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2016, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej και Petrotel (C-231/15, EU:C:2016:769), το Δικαστήριο ερωτήθηκε σχετικά με τον τρόπο άσκησης του δικαστικού ελέγχου επί αποφάσεως με την οποία επιβλήθηκε η προσαρμογή τιμολογίων δικτύου κινητής τηλεφωνίας. Δεδομένου, όμως, ότι μια τέτοια απόφαση παράγει αποτελέσματα διαφορετικής φύσεως από εκείνα μιας απόφασης περί παραχωρήσεως δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι εξουσίες που πρέπει να διαθέτει το αρμόδιο δικαστήριο για την εξέταση των προσφυγών που ασκούνται κατά των δύο αυτών ειδών αποφάσεων είναι κατ' ανάγκην παρόμοιες.

73 Στο πλαίσιο αυτό, προκειμένου να κριθεί αν καθεστώς όπως το επίμαχο στις κύριες δίκες είναι συμβατό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, υπενθυμίζεται ότι κάθε περίπτωση στην οποία ανακύπτει το ζήτημα αν εθνική δικονομική διάταξη καθιστά αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πρέπει να εξετάζεται λαμβανομένης υπόψη της θέσης της διάταξης αυτής στην όλη διαδικασία, της εξέλιξης της διαδικασίας και των ιδιαιτεροτήτων της, καθώς και, κατά περίπτωση, των αρχών που αποτελούν τη βάση του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, όπως η προστασία των δικαιωμάτων άμυνας, η αρχή της ασφάλειας δικαίου και η εύρυθμη διεξαγωγή της διαδικασίας (πρβλ. απόφαση της 17ης Μαΐου 2022, Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

74 Συναφώς, όπως υπογραμμίζει το αιτούν δικαστήριο, η επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης, συνοδευόμενη, κατά περίπτωση, από την καταβολή προσωρινής αποζημίωσης, δεν αρκεί βεβαίως, αυτή καθεαυτήν, για να διασφαλιστεί ότι θα ανατραπεί η παράνομη κατάσταση που προκύπτει από την παράτυπη παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων και ότι ο φορέας εκμετάλλευσης που άσκησε την προσφυγή θα μπορέσει να επιτύχει τη χορήγηση των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων που υποστηρίζει ότι δικαιούται.

75 Πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι η ακύρωση πράξης σχετικής με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ή η αναστολή των αποτελεσμάτων μιας τέτοιας πράξης καθ' όλο το διάστημα έως την έκδοση της απόφασης επί της προσφυγής ενδέχεται να έχει σημαντικές συνέπειες στη χρήση των ραδιοσυχνοτήτων, με κίνδυνο να εμποδιστεί, στην πράξη, η απαιτούμενη από την απόφαση 2017/899 ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz.

76 Πράγματι, από το άρθρο 1, παράγραφος 1, της απόφασης 2017/899 προκύπτει ότι η ανακατανομή των συχνοτήτων, η οποία έχει ως σκοπό να καταστεί δυνατή η χρήση της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz από ασύρματες ευρυζωνικές υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, έπρεπε να πραγματοποιηθεί, κατ' αρχήν, στις 30 Ιουνίου 2020 και, το αργότερο, στις 30 Ιουνίου 2022, τυχόν δε μετάθεση της ανακατανομής στην τελευταία αυτή ημερομηνία πρέπει να γνωστοποιείται στα άλλα κράτη μέλη και να στηρίζεται σε δεόντως τεκμηριωμένους λόγους.

77 Επιπλέον, από τις αιτιολογικές σκέψεις 8, 9 και 15 της απόφασης 2017/899 προκύπτει ότι η καθυστέρηση στην απελευθέρωση της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz σε κράτος μέλος όχι μόνον είναι ικανή να εμποδίσει την ανάπτυξη της τεχνολογίας 5G στο εν λόγω κράτος μέλος, αλλά ενέχει επίσης τον κίνδυνο πρόκλησης επιζήμιων παρεμβολών σε άλλα κράτη μέλη, κίνδυνο τον οποίο εξάλλου προέβαλε η Κροατική Κυβέρνηση ενώπιον του Δικαστηρίου.

78 Η ακύρωση, όμως, πράξεων σχετικών με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, οι οποίες εκδόθηκαν προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, θα συνεπαγόταν λογικά την επανεκχώρηση των οικείων ραδιοσυχνοτήτων στους προηγούμενους κατόχους τους, ακόμη και μετά τις ημερομηνίες που μνημονεύονται στη σκέψη 76 της παρούσας απόφασης, με κίνδυνο να ανατραπεί η εν λόγω ανακατανομή και να θιγεί, ως εκ τούτου, η εύρυθμη λειτουργία της τεχνολογίας 5G εντός της Ένωσης.

79 Ομοίως, η επί μακρόν αναστολή των αποτελεσμάτων των πράξεων που αφορούν την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων θα μπορούσε είτε να εμποδίσει την ανάπτυξη της τεχνολογίας 5G, αν οι οικείες ραδιοσυχνότητες εξακολουθούσαν να καλύπτονται από τα προγενέστερα δικαιώματα χρήσης, είτε να εμποδίσει τη συνέχιση της μετάδοσης της επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, αν οι εν λόγω ραδιοσυχνότητες ελευθερώνονταν χωρίς να τεθούν στη διάθεση των ραδιοτηλεοπτικών φορέων άλλες ραδιοσυχνότητες που θα τους επέτρεπαν να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους.

80 Επιπλέον, μολονότι ένα μέτρο αυτούσιας αποκατάστασης, που συνίσταται στην απευθείας επανεκχώρηση της χρήσης ραδιοσυχνοτήτων τα οποία είχαν παραχωρηθεί παρατύπως, μπορεί, κατ' αρχήν, να μην αποτελεί εμπόδιο για την ανάπτυξη της τεχνολογίας 5G, θα ήταν, αντιθέτως, ικανό να βλάψει τη συνέχιση της μετάδοσης της επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, καθώς, λαμβανομένου υπόψη του μεγέθους των επενδύσεων που είναι αναγκαίες για την εκμετάλλευση δικτύου μετάδοσης επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η εκ των υστέρων επανεκχώρηση ασκηθέντων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων να θίξει τη συνέχιση της μετάδοσης.

81 Επιπλέον, η ακύρωση πράξης σχετικής με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων ή με μέτρο αυτούσιας αποκατάστασης, συνιστάμενου στην απευθείας επανεκχώρηση ήδη παραχωρηθέντων δικαιωμάτων χρήσης θα μπορούσε, σε ορισμένες περιπτώσεις, να θίξει τα δικαιώματα καλόπιστων φορέων στους οποίους έχουν παραχωρηθεί τέτοια δικαιώματα.

82 Επισημαίνεται, ακόμη, ότι προσφυγή όπως αυτές που έχουν ασκηθεί στο πλαίσιο των κύριων δικών έχει ως μοναδικό αντικείμενο την προάσπιση των συμφερόντων των οικονομικών φορέων που δραστηριοποιούνται στον οπτικοακουστικό τομέα, συμφερόντων τα οποία θα έπρεπε κανονικά να μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ουσιαστικής εκτίμησης και, κατ' ακολουθία, οικονομικής αποζημίωσης.

83 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο περιορισμός των εξουσιών του δικαστηρίου που είναι αρμόδιο για την εξέταση των προσφυγών κατά πράξεων σχετικών με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, στο πλαίσιο της ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, στην επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης δεν μπορεί να θεωρηθεί κατ' ανάγκην ασύμβατος με την αρχή της αποτελεσματικότητας.

84 Εντούτοις, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 36 των προτάσεών του, η επιδίκαση τέτοιας αποζημίωσης είναι ικανή να παράσχει αποτελεσματική δικαστική προστασία στους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς μόνον εφόσον η καταβολή της καθιστά δυνατή την πλήρη αποκατάσταση των ζημιών που υπέστησαν οι φορείς αυτοί λόγω της εφαρμογής της πράξης την οποία το αρμόδιο δικαστήριο έκρινε παράνομη.

85 Όσον αφορά ειδικότερα τα προσωρινά μέτρα, δεδομένου ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν καθόρισε επακριβώς το είδος των προσωρινών μέτρων που πρέπει να μπορεί να διατάξει το αρμόδιο δικαστήριο, γίνεται δεκτό ότι, όταν η εξουσία που το δικαστήριο αυτό μπορεί να ασκήσει μετά την εξέταση της προσφυγής της οποίας έχει επιληφθεί περιορίζεται κατά νόμο στην επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης, η καταβολή προσωρινής αποζημίωσης αρκεί για τη διασφάλιση προσωρινής προστασίας, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η δυνατότητα αναμονής, εφόσον απαιτείται, έως την τελική έκβαση της προσφυγής.

86 Κατά συνέπεια, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23 πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 19 ΣΕΕ καθώς και του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας, αφενός, τα αποτελέσματα των προσφυγών που ασκούνται από οικονομικούς φορείς κατά πράξεων σχετικών με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, στο πλαίσιο της ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, περιορίζονται στην επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης και, αφετέρου, τα ασφαλιστικά μέτρα που μπορούν να διαταχθούν εν αναμονή της εξέτασης της προσφυγής περιορίζονται στην καταβολή προσωρινής αποζημίωσης, υπό την προϋπόθεση ότι η χρηματική αποζημίωση καθιστά δυνατή την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν οι φορείς αυτοί εξαιτίας της εφαρμογής των ως άνω πράξεων.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23 καθώς και επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος στην υπόθεση C-766/23

87 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, καθώς και με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23, τα οποία είναι παρόμοια, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 3, 8 και 9 της οδηγίας-πλαισίου έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στον εθνικό νομοθέτη να προβλέπει ότι η παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης της επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης που προκύπτει στο πλαίσιο της μετάβασης από μια τεχνολογία μετάδοσης σε άλλη διενεργείται μέσω διαδικασίας δημοπρασίας, της οποίας ορισμένα χαρακτηριστικά, σχετικά με τους όρους παραχώρησης των δικαιωμάτων αυτών και τους φορείς που μπορούν να μετάσχουν σε αυτήν, καθορίζονται από τον ίδιο τον εθνικό νομοθέτη.

88 Πρώτον, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι καθένα από τα καθήκοντα που ανατίθενται στις ΕΡΑ βάσει της οδηγίας και των ειδικών οδηγιών αναλαμβάνεται από αρμόδιο φορέα. Επιπλέον, κατά το άρθρο 3, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής της σκέψης 11, τα κράτη μέλη πρέπει να εγγυώνται την ανεξαρτησία των ΕΡΑ, ώστε αυτές να μπορούν να ασκούν τις εξουσίες τους κατά τρόπο αμερόληπτο, διαφανή και έγκαιρο (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 50 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

89 Μολονότι το άρθρο 3 της οδηγίας-πλαισίου, ως ίσχυε αρχικώς, αποσκοπούσε κατά βάση, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας, στη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των ΕΡΑ, διά του διαχωρισμού των ρυθμιστικών και των εκτελεστικών

αρμοδιοτήτων, εντούτοις, ο νομοθέτης της Ένωσης, με την οδηγία 2009/140 και όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 13 της οδηγίας αυτής, θέλησε να ενισχύσει την ανεξαρτησία των ΕΡΑ, ώστε να εξασφαλιστεί αποτελεσματικότερη εφαρμογή του νομικού πλαισίου και να αυξηθεί το κύρος τους και η προβλεψιμότητα των αποφάσεών τους (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

90 Ο σκοπός αυτός της ενίσχυσης της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των ΕΡΑ αποτυπώνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 3α, της οδηγίας-πλαισίου. Κατά το πρώτο εδάφιο της διάταξης αυτής, υπό την επιφύλαξη των προβλεπόμενων στο άρθρο αυτό περιπτώσεων διαβούλευσης και συνεργασίας με άλλες εθνικές αρχές, οι ΕΡΑ που είναι υπεύθυνες για την ex ante ρύθμιση της αγοράς ή για την επίλυση διαφορών μεταξύ επιχειρήσεων ενεργούν ανεξάρτητα και δεν ζητούν ούτε λαμβάνουν οδηγίες από κανέναν άλλον φορέα σε σχέση με την εκτέλεση των καθηκόντων που τους έχουν ανατεθεί (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 53).

91 Δεύτερον, διευκρινίζεται ότι η οδηγία-πλαίσιο αναθέτει στις ΕΡΑ ειδικά ρυθμιστικά καθήκοντα τα οποία καθορίζονται στα άρθρα 8 έως 13 της οδηγίας. Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας, η κατανομή του ραδιοφάσματος που χρησιμοποιείται για υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών και η χορήγηση γενικών αδειών ή μεμονωμένων δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων συγκαταλέγονται στα ειδικά ρυθμιστικά καθήκοντα που ανατίθενται στις ΕΡΑ (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 54).

92 Επομένως, η οργάνωση διαδικασιών παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, όπως είναι οι επίμαχες στις κύριες δίκες διαδικασίες μετατροπής προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων και οι διαδικασίες παραχώρησης μέσω δημοπρασίας, εμπίπτει στην άσκηση ρυθμιστικού καθήκοντος, κατά την έννοια της οδηγίας-πλαισίου, το οποίο ανατίθεται σε ΕΡΑ.

93 Κατά συνέπεια, οι παρεμβάσεις του εθνικού νομοθέτη στην οργάνωση τέτοιων διαδικασιών οριοθετούνται από την υποχρέωση σεβασμού της ανεξαρτησίας της ΕΡΑ. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής θα διακυβευόταν αν, πέραν των περιπτώσεων άσκησης εποπτείας ή προσφυγής που προβλέπει η οδηγία-πλαίσιο, επιτρεπόταν σε εξωτερικούς φορείς, όπως είναι ο εθνικός νομοθέτης, να αναστείλουν ή ακόμη να ακυρώσουν μια εν εξελίξει διαδικασία επιλογής για την παραχώρηση ραδιοσυχνοτήτων η οποία διεξάγεται υπό την ευθύνη της ρυθμιστικής αρχής (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 56).

94 Τούτου λεχθέντος, τα ερωτήματα που έχουν υποβληθεί στο πλαίσιο των εν προκειμένω συνεκδικαζόμενων υποθέσεων αφορούν το ζήτημα εάν είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης η παρέμβαση εθνικού νομοθέτη με την οποία δεν θίγεται η διεξαγόμενη από ΕΡΑ διαδικασία παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μετά την έναρξή της, αλλά καθορίζονται εκ των προτέρων ορισμένοι όροι προς τους οποίους πρέπει να συμμορφώνεται η ΕΡΑ κατά την οργάνωση και την υλοποίηση μιας τέτοιας διαδικασίας.

95 Μολονότι η αρχή της ανεξαρτησίας της ΕΡΑ ουδόλως αναιρεί την υποχρέωσή της να τηρεί τον νόμο, εντούτοις ο εθνικός νομοθέτης δεν μπορεί, χωρίς να προσβάλει την ανεξαρτησία της ΕΡΑ, να αφαιρεί από αυτήν τις εξουσίες που της απονέμουν η οδηγία-πλαίσιο και οι ειδικές οδηγίες ή

να ασκεί τις εξουσίες αυτές αντί της ΕΡΑ [βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο των οδηγιών 2009/72 και 2009/73), C-718/18, EU:C:2021:662, σκέψεις 126 και 130].

96 Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, οι ΕΡΑ οφείλουν, κατά την άσκηση των ειδικών ρυθμιστικών καθηκόντων τους, να λαμβάνουν όλα τα εύλογα μέτρα για την επίτευξη των σκοπών που ορίζονται στο άρθρο, οι οποίοι συνίστανται στην προώθηση του ανταγωνισμού στην παροχή δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, στη συμβολή στην ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς και στην υποστήριξη των συμφερόντων των πολιτών της Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 19ης Ιουνίου 2014, TDC, C-556/12, EU:C:2014:2009, σκέψη 39).

97 Στο πλαίσιο αυτό, εναπόκειται στις ΕΡΑ, και όχι στους εθνικούς νομοθέτες να προβαίνουν σε στάθμιση των σκοπών του άρθρου 8 της οδηγίας-πλαισίου (πρβλ. απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2009, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-424/07, EU:C:2009:749, σκέψη 91).

98 Ωστόσο, το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, ενώ προβλέπει βεβαίως ότι η παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων εναπόκειται στις ΕΡΑ, εντούτοις διευκρινίζει επίσης ότι δεν εναπόκειται ειδικώς στις ΕΡΑ, αλλά στα «κράτη μέλη» γενικώς να διασφαλίζουν ότι η παραχώρηση των δικαιωμάτων βασίζεται σε αντικειμενικά, διαφανή, αμερόληπτα και αναλογικά κριτήρια.

99 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει δεχθεί, βάσει, μεταξύ άλλων, της εν λόγω διάταξης, ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώριο εκτιμήσεως προκειμένου να αποφασίσουν να αντικαταστήσουν τη διαδικασία δωρεάν παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων με διαδικασία παραχώρησης μέσω δημοπρασίας, σε υπόθεση στο πλαίσιο της οποίας η σχετική απόφαση είχε ληφθεί από τον εθνικό νομοθέτη (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψεις 65 και 71).

100 Επομένως, λαμβανομένων υπόψη των ρόλων που ανατίθενται αντιστοίχως στις ΕΡΑ και στα πολιτικά όργανα των κρατών μελών, γίνεται δεκτό ότι οι αρχές που πρέπει να διέπουν την οργάνωση των διαδικασιών παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, οι οποίες πρέπει να διασφαλίζουν την τήρηση των απαιτήσεων του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, μπορούν να καθορίζονται από εθνικό νομοθέτη.

101 Συγχρόνως, δεδομένου ότι η παρέμβαση του εθνικού νομοθέτη στην οργάνωση των διαδικασιών αυτών δεν μπορεί να βαίνει μέχρι του σημείου να αφαιρείται από την ΕΡΑ το ειδικό ρυθμιστικό καθήκον της στον συγκεκριμένο τομέα, ο νομοθέτης δεν μπορεί να θεσπίζει κανόνες που έχουν ως συνέπεια να μη διαθέτει πλέον η ΕΡΑ ουσιώδες περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των τεχνικών όρων της διαδικασίας παραχώρησης των δικαιωμάτων αυτών και, κατά συνέπεια, να περιορίζεται στη διεκπεραίωση της διαδικασίας που έχει καθοριστεί από τον νομοθέτη.

102 Μολονότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει αν η απαίτηση αυτή τηρείται στις διαφορές των κύριων δικών, εντούτοις το Δικαστήριο, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας που καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, μπορεί, βάσει των στοιχείων της δικογραφίας, να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που μπορεί να του είναι χρήσιμα κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων των διαφόρων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2024, Vivacom Bulgaria, C-369/23, EU:C:2024:1043, σκέψη 41).

103 Υπό το πρίσμα αυτό, υπενθυμίζεται, κατ' αρχάς, ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 99 της παρούσας απόφασης, ο εθνικός νομοθέτης έχει, κατ' αρχήν, τη δυνατότητα να επιλέξει, εφόσον το κρίνει σκόπιμο, τη διαδικασία παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μέσω δημοπρασίας.

104 Λαμβανομένου υπόψη του περιθωρίου εκτιμήσεως που διαθέτει ο εθνικός νομοθέτης, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στις υποθέσεις των κυρίων δικών, όπου η τεχνολογική μετάβαση συνεπάγεται την παραχώρηση νέων πολυπλεκτών με σαφώς μεγαλύτερη δυναμικότητα μετάδοσης σε σχέση με τους πολυπλέκτες που είχαν προηγουμένως παραχωρηθεί, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η επιλογή όσον αφορά το αν παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης της επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης που προκύπτει από τη μετάβαση θα γίνει δωρεάν ή μέσω δημοπρασίας πρέπει κατ' ανάγκην να εμπίπτει στη σφαίρα των αρμοδιοτήτων της ΕΡΑ.

105 Όσον αφορά, εν συνεχεία, τους όρους διεξαγωγής της διαδικασίας παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης μέσω δημοπρασίας, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι ο Ιταλός νομοθέτης έχει θεσπίσει ορισμένες αρχές που διέπουν τη διαδικασία αυτή. Οι αρχές αυτές αφορούν κατ' ουσίαν τον καθορισμό του μεγέθους των μεριδίων που παραχωρούνται στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, την υποχρέωση καθορισμού ελάχιστης αξίας των προσφορών και τον προσδιορισμό των στόχων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την επιλογή των προσφορών.

106 Λαμβανομένου υπόψη του γενικού χαρακτήρα των εν λόγω αρχών, προκύπτει, εκ πρώτης όψεως, ότι η θέσπιση τέτοιων αρχών από τον εθνικό νομοθέτη δεν έχει ως αποτέλεσμα να μη διαθέτει η ΕΡΑ ουσιώδες περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των όρων διεξαγωγής της διαδικασίας παραχώρησης των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μέσω δημοπρασίας, ιδίως όσον αφορά την ελάχιστη αξία των προσφορών, τα συγκεκριμένα κριτήρια βάσει των οποίων θα πρέπει εν τέλει να εκτιμώνται οι προσφορές καθώς και τη στάθμιση των κριτηρίων αυτών ή ακόμη τη δυνατότητα πρόβλεψης ασύμμετρων κανόνων πρόσβασης στη διαδικασία.

107 Μολονότι είναι αληθές ότι, όπως υπογραμμίζει το αιτούν δικαστήριο, οι κατεστημένοι φορείς εκμετάλλευσης στον οπτικοακουστικό τομέα του οικείου κράτους μέλους μπορούν, βάσει των επίμαχων στις κύριες δίκες αρχών, να μετέχουν στη διαδικασία παραχώρησης των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, τούτο δεν αρκεί για να καταδειχθεί ότι η ΕΡΑ στερείται ουσιώδους περιθωρίου εκτιμήσεως κατά την οργάνωση της διαδικασίας αυτής, όπως επιβεβαιώνεται εξάλλου από το γεγονός ότι η AGCOM αποφάσισε εν τέλει την παραχώρηση ορισμένων μόνο μεριδίων στους εν λόγω φορείς και ότι θέσπισε κανόνες προοριζόμενους να ευνοήσουν άλλους φορείς εκμετάλλευσης.

108 Τέλος, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει πράγματι ότι, κατά τον καθορισμό, των όρων μετατροπής των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων η ΕΡΑ έλαβε υπόψη, μαζί με άλλες παραμέτρους, την επιλογή του εθνικού νομοθέτη να οργανώσει διαδικασία παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μέσω δημοπρασίας, πλην όμως τούτο αποτελεί απλώς συνέπεια της ευχέρειας που διαθέτει ο νομοθέτης να επιλέξει διαδικασία παραχώρησης των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μέσω δημοπρασίας σε ένα πλαίσιο στο οποίο η διαθέσιμη δυναμικότητα μετάδοσης έχει αντικειμενικά αυξηθεί. Δεν μπορεί, επομένως, να γίνει δεκτό ότι η περίσταση αυτή αποδεικνύει ότι ο εθνικός νομοθέτης έθιξε τις αρμοδιότητες που ανήκουν στην ΕΡΑ.

109 Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23 καθώς και στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23 πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 3, 8 και 9 της οδηγίας-πλαισίου έχουν την έννοια ότι δεν εμποδίζουν τον εθνικό νομοθέτη να προβλέπει ότι η παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης της επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης που προκύπτει στο πλαίσιο της μετάβασης από μια τεχνολογία μετάδοσης σε άλλη διενεργείται μέσω διαδικασίας δημοπρασίας, της οποίας ορισμένα χαρακτηριστικά, σχετικά με τους όρους παραχώρησης των δικαιωμάτων και τους φορείς που μπορούν να μετάσχουν σε αυτήν, καθορίζονται από τον ίδιο τον εθνικό νομοθέτη, υπό την προϋπόθεση ότι ο νομοθέτης περιορίζεται στον καθορισμό αρχών των οποίων η εφαρμογή δεν έχει ως συνέπεια να μη διαθέτει η ΕΡΑ περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τον καθορισμό των τεχνικών όρων διεξαγωγής της διαδικασίας παραχώρησης των δικαιωμάτων, περιοριζόμενη έτσι στη διεκπεραίωση της διαδικασίας που έχει ορίσει ο νομοθέτης.

Επί του τρίτου και του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος στην υπόθεση C-764/23, επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος στην υπόθεση C-765/23 καθώς και επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος στην υπόθεση C-766/23

110 Με το τρίτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-764/23, το τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-765/23, καθώς και με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας-πλαισίου, τα άρθρα 3, 5, 7 και 14 της οδηγίας για την αδειοδότηση, τα άρθρα 2 και 4 της οδηγίας για τον ανταγωνισμό, καθώς και η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση σχετική με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, η οποία, σε περίπτωση ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz συνοδευόμενης από τεχνολογική μετάβαση, δεν προβλέπει τη βάσει ισοδυναμίας μετατροπή των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων, με συνέπεια ένας φορέας εκμετάλλευσης που επιθυμεί να διατηρήσει τη δυναμικότητα μετάδοσης που διέθετε να είναι υποχρεωμένος να μετάσχει σε διαδικασία δημοπρασίας ή να συνάψει συμφωνία με άλλον φορέα εκμετάλλευσης.

111 Διαπιστώνεται, κατ' αρχάς, ότι το άρθρο 3 της οδηγίας για την αδειοδότηση, το οποίο καθορίζει τους κανόνες σχετικά με τις γενικές άδειες δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, και το άρθρο 2 της οδηγίας για τον ανταγωνισμό, το οποίο θεσπίζει κανόνες σχετικούς με τα αποκλειστικά και ειδικά δικαιώματα για τα εν λόγω δίκτυα και υπηρεσίες, δεν περιέχουν χρήσιμα στοιχεία για την απάντηση στα ως άνω ερωτήματα.

112 Κατόπιν της διευκρίνισης αυτής, επισημαίνεται ότι ούτε η οδηγία-πλαίσιο, ούτε η οδηγία για την αδειοδότηση, ούτε η οδηγία για τον ανταγωνισμό περιέχουν διάταξη που να προβλέπει ρητώς γενική υποχρέωση μετατροπής των υφιστάμενων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων βάσει ισοδυναμίας, σε περίπτωση που απαιτείται επανεκχώρηση των δικαιωμάτων αυτών στο πλαίσιο τεχνολογικής μετάβασης.

113 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας για την αδειοδότηση ορίζει, βεβαίως, ότι τα δικαιώματα χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μπορούν να τροποποιούνται μόνο σε αντικειμενικά αιτιολογημένες περιπτώσεις και με αναλογικό τρόπο. Επιπλέον, το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής ορίζει ότι τα δικαιώματα χρήσης περιορίζονται ή ανακαλούνται πριν από τη λήξη της περιόδου για την οποία χορηγήθηκαν σε αιτιολογημένες μόνον περιπτώσεις.

114 Ωστόσο, μια κατάσταση όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, όπου ένα κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο να προβεί σε ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz και επιθυμεί, στο πλαίσιο αυτό, να προβεί σε τεχνολογική μετάβαση από το πρότυπο μετάδοσης DVB-T στο πρότυπο μετάδοσης DVB-T 2, συνεπάγεται μείωση του αριθμού των πολυπλεκτών που μπορούν να παραχωρηθούν σε οικονομικούς φορείς για τους σκοπούς της μετάδοσης επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης και, συγχρόνως, σημαντική εξέλιξη των δυνατοτήτων μετάδοσης κάθε πολυπλέκτη που τίθεται στη διάθεση των φορέων αυτών.

115 Πρέπει, ως εκ τούτου, να θεωρηθεί ότι μια τέτοια κατάσταση συνιστά περίπτωση κατά την οποία η τροποποίηση, ο περιορισμός ή η ανάκληση υφιστάμενων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων μπορούν να δικαιολογηθούν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 14 της οδηγίας για την αδειοδότηση.

116 Επομένως, το άρθρο αυτό δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, στην περίπτωση αυτή, επιβάλλει στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν τη διατήρηση του συνόλου των υφισταμένων δικαιωμάτων χρήσης πολυπλεκτών DVB-T, μετατρέποντάς τα σε δικαιώματα χρήσης πολυπλεκτών DVB-T 2.

117 Κατά τα λοιπά, ενώ η απόφαση 2017/899 θεσπίζει κανόνες που διέπουν την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, η οποία συνεπάγεται κατ' ανάγκην μερική επανεκχώρηση των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η απόφαση αυτή ουδόλως προβλέπει ότι η επανεκχώρηση πρέπει κατ' ανάγκην να διενεργείται διά της ισοδύναμης μετατροπής των υφιστάμενων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, ακόμη και όταν συνδυάζεται με τεχνολογική μετάβαση, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 20 της απόφασης.

118 Εντούτοις, από τα προεκτεθέντα δεν μπορεί να συναχθεί ότι, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, τα κράτη μέλη μπορούν να ενεργούν κατ' απόλυτη διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την παραχώρηση των δικαιωμάτων χρήσης των πολυπλεκτών DVB-T 2.

119 Συγκεκριμένα, από το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας για τον ανταγωνισμό, από το άρθρο 5, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, και το άρθρου 7, παράγραφος 3, της οδηγίας για την αδειοδότηση καθώς και από το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου συνάγεται ότι η χορήγηση δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων πρέπει να διενεργείται βάσει αντικειμενικών, διαφανών, αμερόληπτων και αναλογικών κριτηρίων. Τα εν λόγω κριτήρια πρέπει να τηρούνται όχι μόνο κατά την αρχική παραχώρηση των ραδιοσυχνοτήτων, αλλά και στο πλαίσιο τυχόν μεταγενέστερης παραχώρησης, ανανέωσης ή μετατροπής των ραδιοσυχνοτήτων (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψεις 39 και 40).

120 Η δωρεάν παραχώρηση νέων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων στους φορείς εκμετάλλευσης που ήταν κάτοχοι προγενέστερων δικαιωμάτων, για την οποία κάνει λόγο το αιτούν δικαστήριο, μπορεί να είναι συμβατή με την ως άνω απαίτηση (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 70), πλην όμως από τη νομολογία του Δικαστηρίου δεν προκύπτει ότι η απαίτηση αυτή επιβάλλει η μετατροπή των δικαιωμάτων χρήσης να διενεργείται οπωσδήποτε κατ' αυτόν τον τρόπο.

121 Αντιθέτως, το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει ότι η δωρεάν παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των προβλεπόμενων από το δίκαιο της Ένωσης αρχών βάσει των οποίων πρέπει να διεξάγονται οι διαδικασίες επιλογής (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 64).

122 Επομένως, οι διατάξεις περί των οποίων γίνεται λόγος στη σκέψη 119 της παρούσας απόφασης, μολονότι δεν αντιτίθενται, κατ' αρχήν, στην εκ μέρους των κρατών μελών ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz με συνδυασμένη εφαρμογή διαδικασίας μερικής μετατροπής προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων και διαδικασίας παραχώρησης τέτοιων δικαιωμάτων μέσω δημοπρασίας επιβάλλουν, ωστόσο, να διεξάγονται οι διαδικασίες αυτές βάσει αντικειμενικών, διαφανών, αμερόληπτων και αναλογικών κριτηρίων και να είναι σύμφωνες προς τους σκοπούς που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 96 της παρούσας απόφασης (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 66).

123 Πάντως, το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες, κατά πρώτον, ως προς την επιλογή να διενεργηθεί η μετατροπή του συνόλου των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων με τη χρήση ενιαίου συντελεστή, κατ' εφαρμογήν του οποίου το δικαίωμα χρήσης ενός πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T μετατρέπεται σε δικαίωμα χρήσης δυναμικότητας μετάδοσης με 0,5 πολυπλέκτη DVB-T 2, χωρίς να προβλέπεται ευνοϊκότερο καθεστώς για τους οικονομικούς φορείς που κατείχαν δικαιώματα χρήσης μόνο σε πολυπλέκτες DVB-T (στο εξής: μικροί φορείς εκμετάλλευσης).

124 Όσον αφορά τις αμφιβολίες αυτές, οι οποίες αφορούν κατ' ουσίαν την μνημονευθείσα στη σκέψη 119 της παρούσας απόφασης απαίτηση να στηρίζεται η διαδικασία μετατροπής σε κριτήρια που δεν εισάγουν διακρίσεις, υπενθυμίζεται ότι η γενική αρχή της ίσης μεταχείρισης επιβάλλει να μην επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση σε συγκρίσιμες περιπτώσεις ούτε η ίδια μεταχείριση σε ανόμοιες περιπτώσεις, εκτός αν μια τέτοια μεταχείριση δικαιολογείται αντικειμενικά. Η συγκρισιμότητα των περιπτώσεων πρέπει να εκτιμάται, μεταξύ άλλων, υπό το πρίσμα του αντικειμένου και του σκοπού της πράξεως που εισάγει τη διάκριση. Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι αρχές και οι σκοποί του τομέα στον οποίο εμπίπτει η πράξη αυτή (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 69).

125 Συναφώς, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η εφαρμογή διαφορετικών συντελεστών μετατροπής σε φορείς εκμετάλλευσης ευρισκόμενους σε συγκρίσιμη κατάσταση συνιστά διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των φορέων αυτών (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 49).

126 Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι φορείς εκμετάλλευσης που εκμεταλλεύονται αναλογικά τηλεοπτικά δίκτυα βρίσκονται, κατ' αρχήν, σε συγκρίσιμη κατάσταση όσον αφορά τη μετατροπή των δικτύων αυτών σε ψηφιακά (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 47).

127 Εντούτοις, λαμβανομένων ιδίως υπόψη της δυναμικότητας μετάδοσης που διαθέτουν οι φορείς εκμετάλλευσης οι οποίοι έχουν δικαιώματα χρήσης πλειόνων πολυπλεκτών DVB-T και της θέσης τους στον οπτικοακουστικό τομέα, μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί ότι, για τους σκοπούς της μετατροπής των εν λόγω δικαιωμάτων χρήσης, οι φορείς αυτοί τελούν σε διαφορετική κατάσταση απ' ό,τι οι μικροί φορείς εκμετάλλευσης.

128 Όσον αφορά το ζήτημα αν η εκτίμηση αυτή δικαιολογείται υπό το πρίσμα των σκοπών μιας διαδικασίας μετατροπής υφιστάμενων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, υπογραμμίζεται ότι η διαδικασία μετατροπής πρέπει να συνάδει με το σύνολο των σκοπών του άρθρου 8 της οδηγίας-πλαισίου, οι οποίοι υπομνήσθηκαν στη σκέψη 96 της παρούσας απόφασης, και την ανάγκη αποτελεσματικής διαχείρισης των ραδιοσυχνοτήτων, όπως απαιτεί το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής (πρβλ. απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 51).

129 Εν προκειμένω, η διαφορά, στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, μεταξύ της κατάστασης στην οποία τελούν οι φορείς εκμετάλλευσης που έχουν δικαιώματα χρήσης πλειόνων πολυπλεκτών τεχνολογίας DVB-T και της κατάστασης στην οποία τελούν οι μικροί φορείς εκμετάλλευσης έγκειται στο ότι η εφαρμογή ενιαίου συντελεστή μετατροπής θα μπορούσε να εμποδίσει τη συνέχιση της δραστηριότητας των μικρών φορέων και, ως εκ τούτου, η διαφορετική μεταχείριση των περιπτώσεων αυτών απορρέει από τον σκοπό της προώθησης του ανταγωνισμού στην παροχή δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

130 Δεδομένου ότι ο σκοπός αυτός συγκαταλέγεται μεταξύ των σκοπών του άρθρου 8 της οδηγίας-πλαισίου και, επομένως, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τον καθορισμό των κριτηρίων κατανομής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει αν, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης κατάστασης των μικρών φορέων εκμετάλλευσης, θα ήταν πράγματι αναγκαία η εφαρμογή ευνοϊκότερου συντελεστή μετατροπής ως προς αυτούς, προκειμένου να προαχθεί ο ανταγωνισμός στον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα μετά την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, χωρίς όμως να παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας λόγω της επέλευσης αποτελεσμάτων που υπερβαίνουν το αναγκαίο για την προώθηση του ανταγωνισμού μέτρο.

131 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 102 της παρούσας απόφασης, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προβεί στην εκτίμηση αυτή, πλην όμως, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας που καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο μπορεί, βάσει των στοιχείων της δικογραφίας, να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που μπορεί να του είναι χρήσιμα κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων των διαφόρων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης.

132 Συναφώς, πρώτον, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι η εφαρμογή ευνοϊκότερου συντελεστή για τους μικρούς φορείς εκμετάλλευσης διασφαλίζει τη δυνατότητα των φορέων αυτών να συνεχίσουν αυτόνομα τη δραστηριότητά τους μετά την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, δεδομένου ότι δεν είναι τεχνικώς δυνατή η αυτόνομη μετάδοση αν ο φορέας δεν διαθέτει εξ ολοκλήρου έναν πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T 2 και ότι η εφαρμογή σε όλους τους φορείς εκμετάλλευσης ενιαίου συντελεστή μετατροπής συνεπάγεται ότι ένας μικρός φορέας εκμετάλλευσης δεν θα διαθέτει δικαιώματα χρήσης ολόκληρου πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T 2.

133 Εντούτοις, δεύτερον, δεδομένου ότι από τις σκέψεις 112 έως 117 της παρούσας απόφασης προκύπτει ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν επιβάλλει υποχρέωση μετατροπής των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων βάσει ισοδυναμίας σε περίπτωση όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, το αιτούν δικαστήριο οφείλει, προκειμένου να εκτιμήσει τις συνέπειες της τεχνικής αδυναμίας κατάτμησης των επίμαχων ραδιοσυχνοτήτων, να λάβει υπόψη όχι μόνον τα αποτελέσματα της μετατροπής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, αλλά και τα αποτελέσματα όλων των διαδικασιών που θέσπισαν οι ιταλικές αρχές προκειμένου να διασφαλίσουν την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz και την τεχνολογική μετάβαση από το πρότυπο DVB-T στο πρότυπο DVB-T 2.

134 Πάντως, από τις αποφάσεις περί παραπομπής και από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου προκύπτει ότι οι ιταλικές αρχές θέσπισαν διάφορους μηχανισμούς προκειμένου να παράσχουν στους μικρούς φορείς εκμετάλλευσης τη δυνατότητα προτιμησιακής πρόσβασης στους πόρους που είναι αναγκαίοι για τη συμπλήρωση του δικαιώματος χρήσης της δυναμικότητας μετάδοσης 0,5 πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T 2 που αποκτήθηκε δωρεάν στο πλαίσιο της διαδικασίας μετατροπής των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης

ραδιοσυχνοτήτων. Συγκεκριμένα, καθόρισαν, κατ' αρχάς, προς τον σκοπό αυτό, τους όρους της διαδικασίας παραχώρησης των δικαιωμάτων χρήσης μέσω δημοπρασίας, στη συνέχεια, επέτρεψαν στις οικείες επιχειρήσεις να συνάπτουν συμφωνίες για τον συνδυασμό των αντίστοιχων δικαιωμάτων τους χρήσης της χωρητικότητας μετάδοσης μέσω πολυπλεκτών τεχνολογίας DVB-T 2 και, τέλος, κίνησαν νέα διαδικασία προκειμένου να παρασχεθεί σε δύο μικρούς φορείς δυνατότητα πρόσβασης σε δικαιώματα χρήσης της χωρητικότητας μετάδοσης μέσω πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T 2, τα οποία δεν είχαν αρχικώς παραχωρηθεί.

135 Από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως και από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει, υπό την επιφύλαξη της εξακρίβωσης από το αιτούν δικαστήριο, ότι οι μηχανισμοί που θέσπισαν οι ιταλικές αρχές για τη διατήρηση των δραστηριοτήτων των μικρών φορέων εκμετάλλευσης λειτούργησαν αποτελεσματικά, σύμφωνα δε με τις πληροφορίες που τέθηκαν υπόψη του Δικαστηρίου, ορισμένοι από τους μικρούς φορείς που δραστηριοποιούνται στον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα έκαναν χρήση των μηχανισμών αυτών, προκειμένου να συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους μετά την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz.

136 Τρίτον, όσον αφορά την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, επισημαίνεται, αφενός, ότι το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να εξέτασε το ενδεχόμενο εφαρμογής ειδικού συντελεστή μετατροπής ως προς τους μικρούς φορείς εκμετάλλευσης, προκειμένου κάθε μικρός φορέας να διαθέτει, μετά τη μετατροπή των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, δικαίωμα χρήσης ενός πολυπλέκτη. Λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών των πολυπλεκτών DVB-T 2 που αναφέρει το αιτούν δικαστήριο, η εφαρμογή ενός τέτοιου συντελεστή μετατροπής φέρεται να έχει ως συνέπεια τη σαφή αύξηση της δυναμικότητας μετάδοσης των μικρών φορέων εκμετάλλευσης.

137 Δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η αύξηση αυτή πρέπει κανονικά να προκύπτει από διαδικασία μετατροπής δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων. Το Δικαστήριο έχει, άλλωστε, αποφανθεί ότι μέτρο το οποίο θα είχε ως αποτέλεσμα να παραχωρηθεί σε φορείς εκμετάλλευσης που δραστηριοποιούνται ήδη στην αγορά αριθμός ψηφιακών ραδιοσυχνοτήτων μεγαλύτερος από τον αριθμό που θα επαρκούσε για τη διασφάλιση της συνέχειας της παρεχόμενης από αυτούς υπηρεσίας θα ήταν δυσανάλογο και θα περιόριζε την πρόσβαση νέων φορέων εκμετάλλευσης στην αγορά (πρβλ. αποφάσεις της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 76, και της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 53).

138 Αφετέρου, από τα στοιχεία που περιέχονται στις αποφάσεις περί παραπομπής σχετικά με τον αριθμό των διαθέσιμων πολυπλεκτών DVB-T 2 και τον αριθμό των φορέων εκμετάλλευσης που έχουν δικαιώματα χρήσης πολυπλεκτών DVB-T προκύπτει ότι η παραχώρηση πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T 2 σε καθέναν από τους μικρούς φορείς εκμετάλλευσης θα συνεπαγόταν επίσης σημαντική μείωση των δυνατοτήτων μετάδοσης των λοιπών φορέων εκμετάλλευσης.

139 Πάντως, δεδομένων των συνεπειών της, τέτοια διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών φορέων εκμετάλλευσης που δραστηριοποιούνται στην ίδια αγορά μπορεί να συνιστά μέτρο σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας μόνον εάν παρίσταται αναγκαία για τη διατήρηση του ανταγωνισμού στον συγκεκριμένο οπτικοακουστικό τομέα.

140 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατά δεύτερον, εάν η μη μετατροπή των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων βάσει ισοδυναμίας είναι συμβατή με την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

141 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης εντάσσεται στις θεμελιώδεις αρχές της Ένωσης και πρέπει να τηρείται από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης, αλλά και από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της άσκησης των εξουσιών που τους απονέμουν οι οδηγίες της Ένωσης (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 79 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

142 Δικαίωμα επίκλησης της αρχής αυτής έχουν όλοι οι ιδιώτες στους οποίους διοικητική αρχή δημιούργησε βάσιμες προσδοκίες, παρέχοντάς τους συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις. Διαβεβαιώσεις ικανές να δημιουργήσουν τέτοιες προσδοκίες αποτελούν οι συγκεκριμένες, απαλλαγμένες αιρέσεων και συγκλίνουσες πληροφορίες που προέρχονται από έγκριτες και αξιόπιστες πηγές, όποια και αν είναι η μορφή υπό την οποία γνωστοποιούνται (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Europa Way και Persidera, C-560/15, EU:C:2017:593, σκέψη 80 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

143 Ένας οικονομικός φορέας δεν μπορεί, πάντως, να προσδοκά ότι δεν θα επέλθει καμία νομοθετική μεταβολή, αλλά μπορεί μόνο να προβάλει αντιρρήσεις κατά του τρόπου εφαρμογής της μεταβολής αυτής (απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Global Starnet, C-322/16, EU:C:2017:985, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

144 Επομένως, το ότι ένας φορέας εκμετάλλευσης είναι κάτοχος δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων δεν μπορεί αφεαυτού να θεμελιώσει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ότι τα δικαιώματα αυτά θα διατηρηθούν εσαεί και ότι, σε περίπτωση τεχνολογικής μετάβασης, θα αποτελέσουν οπωσδήποτε αντικείμενο μετατροπής, ούτως ώστε να έχει ο φορέας αυτός τη δυνατότητα να εκμεταλλευθεί νέες ραδιοσυχνότητες που θα του παρέχουν ισοδύναμη ή μεγαλύτερη δυναμικότητα μετάδοσης. Εξάλλου, από τις σκέψεις 114 έως 116 της παρούσας απόφασης προκύπτει ότι τεχνολογική μετάβαση όπως η επίμαχη στις εν προκειμένω συνεκδικαζόμενες υποθέσεις συνιστά, αντιθέτως, κατάσταση ικανή να δικαιολογήσει, υπό το πρίσμα του άρθρου 14 της οδηγίας για την αδειοδότηση, την τροποποίηση, τον περιορισμό ή την ανάκληση υφιστάμενων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων.

145 Αντιθέτως, ένας φορέας εκμετάλλευσης δύναται κατά νόμον να επικαλεστεί την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης αν μια διοικητική αρχή του έχει παράσχει συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες εγγυήσεις ως προς το ότι ενδεχόμενη τεχνολογική μετάβαση δεν θα έχει ως αποτέλεσμα να τεθούν υπό αμφισβήτηση τα δικαιώματα χρήσης ραδιοσυχνοτήτων που του έχουν παραχωρηθεί ή ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, θα έχει δικαίωμα μετατροπής των εν λόγω δικαιωμάτων χρήσης κατά τρόπον ώστε να του εξασφαλιστεί δυναμικότητα μετάδοσης τουλάχιστον ισοδύναμη με εκείνη που διέθετε βάσει των ως άνω δικαιωμάτων χρήσης.

146 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η Cairo Network απέκτησε τα προγενέστερα δικαιώματά της χρήσης ραδιοσυχνοτήτων στο πλαίσιο διαδικασίας μέσω δημοπρασίας και ότι στη σχετική πρόσκληση υποβολής υποψηφιότητας διευκρινιζόταν ότι αυτή είχε ως αντικείμενο την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης συχνοτήτων για τα συστήματα DVB, ήτοι για το πρότυπο DVB-T αλλά και για τις μεταγενέστερες τεχνολογικές εξελίξεις του προτύπου αυτού, ότι ο ανάδοχος θα λάμβανε ισοδύναμη, από άποψη καλύψεως και διάρκειας, συχνότητα κατά τον χρόνο της ελευθέρωσης των συχνοτήτων ενόψει της παραχώρησή τους σε τηλεπικοινωνιακούς φορείς και ότι η διάρκεια της παραχώρησης θα ήταν 20 έτη.

147 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών του, οι ενδείξεις αυτές να θεωρηθούν επαρκείς ώστε να μπορεί ο φορέας εκμετάλλευσης προς τον οποίον απευθύνονταν να επικαλεστεί την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης όσον αφορά τη διατήρηση ή τη βάσει ισοδυναμίας μετατροπή των δικαιωμάτων που απέκτησε κατά την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, όπως και κατά την τεχνολογική μετάβαση από το πρότυπο DVB-T στο πρότυπο DVB-T 2.

148 Κατόπιν των ανωτέρω, στο τρίτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-764/23, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-765/23, καθώς και στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας-πλαισίου, τα άρθρα 5, 7 και 14 της οδηγίας για την αδειοδότηση, το άρθρο 4 της οδηγίας για τον ανταγωνισμό, καθώς και η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση σχετική με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων η οποία, σε περίπτωση ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz συνοδευόμενης από τεχνολογική μετάβαση, δεν προβλέπει τη βάσει ισοδυναμίας μετατροπή των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων, με συνέπεια ένας φορέας εκμετάλλευσης που επιθυμεί να διατηρήσει τη δυναμικότητα μετάδοσης που διέθετε να είναι υποχρεωμένος να μετάσχει σε διαδικασία δημοπρασίας ή να συνάψει συμφωνία με άλλον φορέα εκμετάλλευσης, εφόσον η μετατροπή αυτή δεν είναι αναγκαία για τη διατήρηση του ανταγωνισμού στην οικεία αγορά και εφόσον οι συγκεκριμένοι φορείς δεν έχουν λάβει, εκ μέρους των διοικητικών αρχών, συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες εγγυήσεις όσον αφορά τη διατήρηση της δυναμικότητας μετάδοσης σε περίπτωση ανακατανομής των δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων.

Επί του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23 καθώς και επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος στην υπόθεση C-766/23

149 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, καθώς και με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας-πλαισίου, τα άρθρα 3, 5, 7 και 14 της οδηγίας για την αδειοδότηση, καθώς και τα άρθρα 2 και 4 της οδηγίας για τον ανταγωνισμό έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε καθεστώς ανακατανομής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων το οποίο δεν περιλαμβάνει διαρθρωτικά μέτρα για την αντιστάθμιση παρανομιών σχετιζόμενων με προηγούμενες διαδικασίες χορήγησης τέτοιων δικαιωμάτων ή με τους προηγούμενους όρους εκμετάλλευσης ραδιοσυχνοτήτων.

150 Διαπιστώνεται, κατ' αρχάς, ότι το άρθρο 3 της οδηγίας για την αδειοδότηση, το οποίο καθορίζει τους κανόνες σχετικά με τις γενικές άδειες δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, και το άρθρο 2 της οδηγίας για τον ανταγωνισμό, το οποίο θεσπίζει κανόνες σχετικούς με τα αποκλειστικά και ειδικά δικαιώματα για τα εν λόγω δίκτυα και υπηρεσίες, δεν περιέχουν χρήσιμα στοιχεία για την απάντηση στα ως άνω ερωτήματα.

151 Το άρθρο 8 της οδηγίας-πλαισίου επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να διασφαλίζουν ότι οι ΕΡΑ λαμβάνουν κάθε εύλογο μέτρο για την προαγωγή του ανταγωνισμού στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, μεριμνώντας ώστε να μη δημιουργείται στρέβλωση ή περιορισμός του ανταγωνισμού στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και αίροντας τα τελευταία εμπόδια στην παροχή των εν λόγω υπηρεσιών σε επίπεδο Ένωσης (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

152 Όπως επισημάνθηκε στις σκέψεις 96 και 119 της παρούσας απόφασης, οι ΕΡΑ οφείλουν, κατά την εκπλήρωση του καθήκοντος κατανομής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, να λαμβάνουν όλα τα εύλογα μέτρα για την επίτευξη των σκοπών του άρθρου 8 της οδηγίας-πλαισίου και να προβαίνουν στην κατανομή αυτή βάσει αντικειμενικών, διαφανών, αμερόληπτων και αναλογικών κριτηρίων.

153 Εξάλλου, όπως προκύπτει από το άρθρο 5, παράγραφος 6, της οδηγίας για την αδειοδότηση, οι ΕΡΑ μεριμνούν ώστε να μη δημιουργείται στρέβλωση του ανταγωνισμού, ιδίως εξαιτίας της συσσώρευσης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων.

154 Το Δικαστήριο έχει συναγάγει από τις διατάξεις αυτές ότι το νέο κοινό κανονιστικό πλαίσιο για τις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, για τα δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών καθώς και για τις συναφείς ευκολίες και υπηρεσίες στηρίζεται, μεταξύ άλλων, στον σκοπό του πραγματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού και αποβλέπει στην προαγωγή του, τηρουμένων ιδίως των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της αναλογικότητας (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 42).

155 Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας για την αδειοδότηση και το άρθρο 4, σημείο 1, της οδηγίας για τον ανταγωνισμό αντιτίθενται σε εθνικά μέτρα τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα την παγιοποίηση των δομών της εθνικής αγοράς και την προστασία της θέσης των εγχώριων φορέων εκμετάλλευσης που ήδη δραστηριοποιούνται στην εν λόγω αγορά, εμποδίζοντας ή περιορίζοντας την πρόσβαση νέων φορέων εκμετάλλευσης σε αυτήν, εκτός αν τα εν λόγω μέτρα δικαιολογούνται από σκοπούς γενικού συμφέροντος και έχουν διαρρυθμιστεί βάσει κριτηρίων που είναι αντικειμενικά, διαφανή, αμερόληπτα και αναλογικά (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

156 Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αντιβαίνει επίσης στο δίκαιο της Ένωσης η επί μακρόν διατήρηση ή ακόμα και η ενίσχυση ενός αδικαιολόγητου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, το οποίο έχει παρασχεθεί σε φορέα εκμετάλλευσης ήδη δραστηριοποιούμενο στην αγορά κατά παράβαση των προβλεπόμενων νομικών απαιτήσεων και είναι αντίθετο προς τον σκοπό του αποτελεσματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού, και το οποίο εμποδίζει ή περιορίζει την πρόσβαση νέων φορέων εκμετάλλευσης στην αγορά (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 44).

157 Όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, το Δικαστήριο έχει συναγάγει από τις εκτιμήσεις αυτές ότι τα αναλογικά τηλεοπτικά δίκτυα που λειτουργούσαν παράνομα δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά τη διαδικασία της μετατροπής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων στο πλαίσιο της ψηφιακής μετάβασης, διότι η μετατροπή των συγκεκριμένων δικαιωμάτων χρήσης θα είχε ως αποτέλεσμα τη διατήρηση ή ακόμη και την ενίσχυση αδικαιολόγητου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, σκέψη 45).

158 Μολονότι η λύση αυτή μπορεί λογικά να εφαρμοστεί στην περίπτωση διαδικασίας μετατροπής δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η επίμαχη στις κύριες δίκες περίπτωση διαφέρει σαφώς από εκείνη της υπόθεσης επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Persidera (C-112/16, EU:C:2017:597).

159 Συγκεκριμένα, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι όλοι οι πολυπλέκτες DVB-T των οποίων τα δικαιώματα χρήσης αποτέλεσαν αντικείμενο της επίμαχης στις κύριες δίκες διαδικασίας μετατροπής λειτουργούσαν, πριν από την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, σύμφωνα με τους ισχύοντες ιταλικούς κανόνες.

160 Εντούτοις, δεν μπορεί να αποκλειστεί εντελώς το ενδεχόμενο, ακόμη και σε μια τέτοια περίπτωση, να υποχρεωθεί η ΕΡΑ, προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό του αποτελεσματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού για τον οποίο γίνεται λόγος στη σκέψη 154 της παρούσας απόφασης, να λάβει μέτρα τα οποία είναι αναγκαία για την άρση σημαντικών στρεβλώσεων του ανταγωνισμού οφειλόμενων σε παρανομίες σχετιζόμενες με προγενέστερες διαδικασίες κατανομής δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων ή με τους προηγούμενους όρους εκμετάλλευσης ραδιοσυχνοτήτων.

161 Τούτο θα συνέβαινε αν διαπιστωνόταν ότι, μετά την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, θα εξακολουθούσαν να υφίστανται τέτοιες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στον οικείο τομέα.

162 Εντούτοις, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει στις ΕΡΑ, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τέτοιες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, να προσφεύγουν κατά προτίμηση σε διαρθρωτικά μέτρα συνεπαγόμενα την τροποποίηση της κατανομής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων. Αντιθέτως, η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας επιτρέπει στις ΕΡΑ να λαμβάνουν τέτοια μέτρα μόνον εάν η λήψη πιο περιορισμένων μέτρων δεν θα αρκούσε για την επίτευξη των σκοπών που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 96 της παρούσας απόφασης.

163 Επομένως, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει αν πρέπει να τεθεί υπό αμφισβήτηση η εκτίμηση της AGCOM ότι τα ληφθέντα από τις ιταλικές αρχές μέτρα επαρκούν για την άρση των σημαντικών στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που θα μπορούσαν να προκύψουν από παρανομίες σχετιζόμενες με προγενέστερες διαδικασίες χορήγησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων ή με προηγούμενους όρους εκμετάλλευσης ραδιοσυχνοτήτων, οι οποίες διαπράχθηκαν στον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα.

164 Η εκτίμηση αυτή εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, πλην όμως, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 102 και 131 της παρούσας απόφασης, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας που καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο μπορεί, βάσει των στοιχείων της δικογραφίας, να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που μπορεί να του είναι χρήσιμα κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων των διαφόρων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης.

165 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει διάφορες παρανομίες που ενδεχομένως επηρέασαν τον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα. Κατ' αρχάς, στην εποχή της αναλογικής τηλεοπτικής μετάδοσης, η RAI και η Mediaset εκμεταλλεύονταν εκάστη ένα κανάλι κατά μη σύννομο τρόπο. Εν συνεχεία, την ίδια εποχή, η Centro Europa 7 Srl, με την οποία συνδέεται η Europa Way, έλαβε άδεια τηλεοπτικής μετάδοσης χωρίς ωστόσο να λάβει συχνότητα ώστε να μπορεί να ασκεί τη δραστηριότητά της. Τέλος, κατά την ψηφιακή μετάβαση, ο Ιταλός νομοθέτης ακύρωσε παρανόμως διαδικασία παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, οι δε ιταλικές αρχές χρησιμοποίησαν μέθοδο μετατροπής των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων δυσμενή για την Persidera.

166 Το αιτούν δικαστήριο δεν εκθέτει, ωστόσο, με ποιον τρόπο οι παλαιότερες αυτές παρανομίες εξακολουθούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον ανταγωνισμό μεταξύ επιχειρήσεων στον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα. Οι επιπτώσεις αυτές δεν προκύπτουν ούτε από τη δικογραφία

που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο. Αντιθέτως, από τη δικογραφία προκύπτει, μεταξύ άλλων, ότι, πριν ακόμη από την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, η Europa Way ήταν κάτοχος δικαιωμάτων χρήσης πολυπλέκτη τεχνολογίας DVB-T, τα οποία της παρείχαν τη δυνατότητα να ασκεί τη δραστηριότητά της, και ότι η Persidera κατείχε δικαιώματα χρήσης για τον μέγιστο αριθμό πολυπλεκτών DVB-T που μπορούσε να εκμεταλλεύεται ένας φορέας σύμφωνα με το ιταλικό δίκαιο.

167 Εξάλλου, σύμφωνα με τις αποφάσεις περί παραπομπής, οι ιταλικές αρχές έλαβαν πολυάριθμα μέτρα για την άρση των συνεπειών των παρανομιών που μνημονεύονται στη σκέψη 165 της παρούσας απόφασης, μεταξύ άλλων επιβάλλοντας ειδικές υποχρεώσεις στη RAI και στη Mediaset, καθώς και οργανώνοντας διαδικασίες παραχώρησης δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, οι οποίες προέβλεπαν ευνοϊκά μέτρα για τους φορείς εκμετάλλευσης που επηρεάστηκαν αρνητικά από τις παρανομίες αυτές ή που δεν διέθεταν ισχυρή παρουσία στον ιταλικό οπτικοακουστικό τομέα. Τέτοιου είδους μέτρα φαίνεται επίσης να προβλέφθηκαν κατά την ανακατανομή της ζώνης συχνοτήτων των 700 MHz, δεδομένου ότι η διαδικασία δημοπρασίας για την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων που τέθηκε σε εφαρμογή κατά την εν λόγω ανακατανομή περιελάμβανε ορισμένους κανόνες που αποσκοπούσαν στην ευνοϊκή μεταχείριση των μικρών φορέων εκμετάλλευσης και της Persidera.

168 Υπό τις συνθήκες αυτές, από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο δεν προκύπτει ότι τα χαρακτηριστικά της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης κατάστασης δικαιολογούν τη λήψη διαρθρωτικών μέτρων συνεπαγομένων την τροποποίηση της κατανομής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων προκειμένου να αρθούν οι συνέπειες παρανομιών του παρελθόντος. Εναπόκειται, συνεπώς, στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν από στοιχεία τα οποία δεν παραθέτει στις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι είναι συναφώς αναγκαία η λήψη διαρθρωτικών μέτρων.

169 Επομένως, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στις υποθέσεις C-764/23 και C-765/23, καθώς στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-766/23 πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας-πλαισίου, τα άρθρα 5, 7 και 14 της οδηγίας για την αδειοδότηση, καθώς και το άρθρο 4 της οδηγίας για τον ανταγωνισμό έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε καθεστώς ανακατανομής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων το οποίο δεν περιλαμβάνει διαρθρωτικά μέτρα για την αντιστάθμιση παρανομιών σχετικών με προηγούμενες διαδικασίες χορήγησης τέτοιων δικαιωμάτων ή με τους προηγούμενους όρους εκμετάλλευσης ραδιοσυχνοτήτων, υπό την προϋπόθεση ότι άλλα μέτρα που έχουν ληφθεί από τις αρμόδιες αρχές επαρκούν για την αντιμετώπιση των σημαντικών στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που έχουν ενδεχομένως προκύψει από τις παρανομίες αυτές.

Επί των δικαστικών εξόδων

170 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2002/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία-πλαίσιο), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 19 ΣΕΕ καθώς και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,**

   έχει την έννοια ότι:

   δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας, αφενός, τα αποτελέσματα των προσφυγών που ασκούνται από οικονομικούς φορείς κατά πράξεων σχετικών με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων, στο πλαίσιο της ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 694-790 MHz, περιορίζονται στην επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης και, αφετέρου, τα ασφαλιστικά μέτρα που μπορούν να διαταχθούν εν αναμονή της εξέτασης της προσφυγής περιορίζονται στην καταβολή προσωρινής αποζημίωσης, υπό την προϋπόθεση ότι η χρηματική αποζημίωση καθιστά δυνατή την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν οι φορείς αυτοί εξαιτίας της εφαρμογής των ως άνω πράξεων.

2) **Τα άρθρα 3, 8 και 9 της οδηγίας 2002/21, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140,**

   έχουν την έννοια ότι:

   δεν εμποδίζουν τον εθνικό νομοθέτη να προβλέπει ότι η παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης της επιπλέον δυναμικότητας μετάδοσης που προκύπτει στο πλαίσιο της μετάβασης από μια τεχνολογία μετάδοσης σε άλλη διενεργείται μέσω διαδικασίας δημοπρασίας, ορισμένα χαρακτηριστικά της οποίας, σχετικά με τους όρους παραχώρησης των δικαιωμάτων αυτών και τους φορείς που μπορούν να μετάσχουν σε αυτήν, καθορίζονται από τον ίδιο τον εθνικό νομοθέτη, υπό την προϋπόθεση ότι ο νομοθέτης περιορίζεται στον καθορισμό αρχών των οποίων η εφαρμογή δεν έχει ως συνέπεια να μη διαθέτει η ΕΡΑ περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τον καθορισμό των τεχνικών όρων διεξαγωγής της διαδικασίας παραχώρησης των δικαιωμάτων, περιοριζόμενη έτσι στη διεκπεραίωση της διαδικασίας που έχει ορίσει ο νομοθέτης.

3) **Τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας 2002/21, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140, τα άρθρα 5, 7 και 14 της οδηγίας 2002/20/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την αδειοδότηση δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την αδειοδότηση), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140, το άρθρο 4 της οδηγίας 2002/77/ΕΚ της Επιτροπής, της 16ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με τον ανταγωνισμό στις αγορές δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και η αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης**

   έχουν την έννοια ότι:

   δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση σχετική με την παραχώρηση δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων η οποία, σε περίπτωση ανακατανομής της ζώνης συχνοτήτων των 694-790 MHz συνοδευόμενης από τεχνολογική μετάβαση, δεν προβλέπει τη βάσει

ισοδυναμίας μετατροπή των προγενέστερων δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων, με συνέπεια ένας φορέας εκμετάλλευσης που επιθυμεί να διατηρήσει τη δυναμικότητα μετάδοσης που διέθετε να είναι υποχρεωμένος να μετάσχει σε διαδικασία δημοπρασίας ή να συνάψει συμφωνία με άλλον φορέα εκμετάλλευσης, εφόσον η μετατροπή αυτή δεν είναι αναγκαία για τη διατήρηση του ανταγωνισμού στην οικεία αγορά και εφόσον οι συγκεκριμένοι φορείς δεν έχουν λάβει, εκ μέρους των διοικητικών αρχών, συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες εγγυήσεις όσον αφορά τη διατήρηση της δυναμικότητας μετάδοσης σε περίπτωση ανακατανομής των δικαιωμάτων χρήσης των ραδιοσυχνοτήτων.

4) **Τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας 2002/21, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140, τα άρθρα 5, 7 και 14 της οδηγίας 2002/20, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140, και το άρθρο 4 της οδηγίας 2002/77**

έχουν την έννοια ότι:

δεν αντιτίθενται σε καθεστώς ανακατανομής των δικαιωμάτων χρήσης ραδιοσυχνοτήτων το οποίο δεν περιλαμβάνει διαρθρωτικά μέτρα για την αντιστάθμιση παρανομιών σχετικών με προηγούμενες διαδικασίες χορήγησης τέτοιων δικαιωμάτων ή με τους προηγούμενους όρους εκμετάλλευσης ραδιοσυχνοτήτων, υπό την προϋπόθεση ότι άλλα μέτρα που έχουν ληφθεί από τις αρμόδιες αρχές επαρκούν για την αντιμετώπιση των σημαντικών στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που έχουν ενδεχομένως προκύψει από τις παρανομίες αυτές.

(υπογραφές)